

Taidelähtöisten työmenetelmien opas

ammattilliseen tukihenkilötyöhön

Jutta Könönen, Diana Seppälä

2023 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Taidelähtöisten työmenetelmien opas

ammattilliseen tukihenkilötyöhön

Jutta Könönen, Diana Seppälä
Sosionomikoulutus
Opinnäytetyö
Marraskuu 2023

Jutta Könönen, Diana Seppälä

Taidelähtöisten työmenetelmien opas ammatilliseen tukihenkilötyöhön

Vuosi

2023

Sivumäärä

51

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa EHJÄ ry:lle helposti toteutettava sähköinen taidelähtöinen menetelmäopas. Opinnäytetyö on kehittämispainotteinen työ, jonka tavoitteena on rakentaa erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin sopivia luovuuteen perustuvia työvälineitä tukihenkilötyön ammattilaisille. Sähköisen menetelmäoppaan tavoitteena on toimia työkalupakkina Ehjä ry:n lastensuojelun tukihenkilötyön ammattilaiselle, joiden asiakaskunta koostuu pääosin alle 18-vuotiaista lapsista ja nuorista.

Sosiaalisesti osallistavien taidelähtöisten menetelmien käyttäminen asiakaslähtöisessä työssä on monin tavoin hyödyllistä, sillä taiteiden tuomista hyvinvointivaikutuksista on vahvaa näyttöä. Rakennetun menetelmäoppaan materiaali on ajateltu palvelevan niin ammattilaista kuin itse asiakastakin. Tämän työn keskeisenä teoreettisena viitekehyksenä ovat taidelähtöisten menetelmien hyvinvointivaikutukset, lastensuojelun ammatillinen tukihenkilötyö huomioiden myös maahanmuuttajataustaisen asiakaskunnan erityispiirteitä. Teoriaosiossa sivutaan myös traumanformoitua työtettä ja vuorovaikutusta sekä osallisuuden edistämistä.

Ehjä ry:lle toteutettu taidelähtöisen menetelmä oppaan sisältämä materiaali kohdentui pelkästään tukihenkilötyötä tekeville työntekijöille. Päämääränä oli tämän täsmällisen rajauksen avulla selkeyttää sekä antaa suuntaa opinnäytetyölle.

Opinnäytetyn lopputuloksena syntyi värikäs ja mukaansatempaava sähköisessä muodossa oleva taidelähtöinen menetelmäopas. Oppaan valmistuttua kerättiin palaute Ehjä ry:n työntekijöiltä. Sähköisen menetelmäoppaan voi halutessaan myös tulostaa paperille. Oppaan mahdollinen jatkokehittäminen jää työn tilaajalle.

Asiasanat: Ammatillinen tukihenkilö, taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa, kulttuurihyvinvointi, taiteen hyvinvointivaikutukset

Laurea University of Applied sciences

Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

Jutta Könönen, Diana Seppälä

An art-based guide for professional support personnel

Year	2023	Pages	51
------	------	-------	----

The target of this practice-based thesis was to produce an easy-to-use art-oriented electronic method guide for the federation of Special Welfare Organizations, EHJÄ ry. This thesis is focused on development of art based supportive methods of interaction for professional support personnel. The aim of the eGuide is to serve as a toolkit for Ehjä ry's professional child welfare support personnel. Ehjä ry's clients mainly consist of children and young people under the age of 18.

Using socially inclusive art-oriented methods in customer-oriented work is beneficial in many ways, as strong evidence has been found that of art having an impact on people's wellbeing. The material of the method guide we have built will serve both the professional and the client. The central theoretical framework of this thesis is the well-being effects of art-based methods, participation and interaction of art-based methods and the work of professional support staff in child protection, also taking into account the special characteristics of the customer base with an immigrant background. The theory section also touches on trauma-informed work approach and interaction, as well as the promotion of inclusion.

The material of the eGuide is targeted only at those EHJÄ ry employees who are working as a support person. By outlining the research topic precisely, the goal was to clarify and give direction to this work.

The end result of this thesis was a colorful and engaging electronic art-based method guide. After the guide was completed, feedback was collected from Ehjä ry employees as a qualitative study. The art-oriented method guide can also be printed on paper if desired. The possible further development of this guide will be left to the client of this work.

Keywords: Art-based methods in child protection, cultural well-being, social field, art's impact on well-being, professional support staff activities

Sisällys

1	Johdanto	8
2	Kehittämistyön toimintaympäristö	8
3	Kehittämistehtävän tarkoitus ja tavoitteet	10
4	Taidelähtöiset menetelmät.....	11
4.1	Taidelähtöiset menetelmät sosiaalialalla	11
4.2	Taidelähtöiset menetelmät lasten ja nuorten kanssa	14
4.3	Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia	16
5	Ammatillinen tukihenkilötyö	18
5.1	Lastensuojelun tukihenkilötoiminta	19
5.2	Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten tukeminen	19
6	Asiakkaan osallisuuden edistäminen.....	21
7	Traumainformoitu työote	22
8	Vuorovaikutus osana ihmissuhdetyötä.....	24
9	Kehittämisestä ja tutkimusmenetelmistä.....	26
10	Oppaan toteutus	27
10.1	Ideointi.....	27
10.2	Suunnittelu	28
10.3	Toteutus	29
10.4	Arviointi.....	30
11	Eettisyys ja luotettavuus.....	32
12	Pohdinta.....	33
	Lähteet	36
	Liitteet	40

1 Johdanto

Luovuutta ja sen eri lajeja löytyy melko runsaasti, joten sen täsmällinen määrittäminen on hyvin suurisuuntaista. Luovuuden ajatellaan olevan paljon muutakin kuin vain taiteen tekemistä tai taiteellista lahjakkuutta. Luovuuden katsotaan kuuluvan jokaisen ihmisen perusoikeuksiin riippumatta yksilön iästä, kehitysvaiheesta, ammatista tai älykkyydestä. Luovien menetelmien kautta voidaan lisätä yksilön kokemaa hyvinvointia, voimaantumista, eheytymistä ja edistää erilaisten jännitystilojen purkamista (Laine 2012, 23).

Tarkoituksena on tuottaa taidelähtöisten työmenetelmien opas ammatilliseen tukihenkilötyöhön. Oppaan kohderyhmänä ovat ammatilliset tukihenkilöt, joiden asiakkaita ovat alaikäiset lastensuojelun tai perhetyön kautta tukihenkilöpäätöksen saaneet lapset sekä nuoret. Yhteistyökumppanimme on Erityishuoltajärjestöjen liitto EIJ ry., joka on vuonna 1983 perustettu lastensuojelujärjestö. EIJ ry:n asiakaskuntaan kuuluu lapsia, nuoria ja nuoria aikuisia, ja asiakkaista osa on maahanmuuttajia, mikä otetaan huomioon opinnäytetyön tietoperustassa ja toteutuksessa. On hyvä myös ennakoida ukrainalaisten pakolaisten mahdollista tuen tarvetta. Taidelähtöiset menetelmät ovat omiaan tukemaan kommunikointia silloin, kun asiakkaan suomen kielen taito ei ole vielä riittävän hyvä monimutkaisiin keskusteluihin, asiakas tuntuu jännittävän tapaamista tai jos tulkisovelluksen käyttö hidastaa keskusteluja.

Idea taidelähtöisen menetelmäoppaan tekemisestä on lähtöisin opinnäytetyön tekijöiltä, ja opas on otettu ilolla vastaan yhteistyöorganisaatiossa, sillä sellaista ei EIJ ry:n käytössä vielä ole, mutta sille on tukihenkilötoiminnassa aito tarve. Palaute käyttäjiltä on kerätty siitä näkökulmasta, kuinka innostava opas on lähteä kokeilemaan taidelähtöisiä menetelmiä ja palaute on kerätty laadullisena, jolloin merkitykset ja käyttäjän omat tulkinnat korostuvat tuloksissa.

Opinnäytetyön tietopohjaan on valittu taidelähtöisten menetelmien ja lastensuojelun ammatillisen tukihenkilötyön avaaminen, huomioiden myös maahanmuuttajataustaisen asiakaskunnan erityispiirteitä. Teoriaosiossa sivutaan myös traumainformoitua työtettä ja vuorovaikutusta sekä osallisuuden edistämistä.

Opinnäytetyöprosessin tavoitteena on myös kartoittaa tekijöidensä ammatillista menetelmävarastoa, jota tekijät voivat hyödyntää konkreettisesti työelämässä.

2 Kehittämistyön toimintaympäristö

Erityishuoltajärjestöjen liitto EIJ ry on vuonna 1983 perustettu valtakunnallinen lastensuojelujärjestö. EIJ ry:n työskentelyaluetta on lastensuojelun jälkihuolto,

maahanmuuttajataustaisten nuorten tukitoiminta, perhetyö sekä vapaaehtoinen ja ammatillinen tukihenkilötyö. Ehjä ry:n toiminnan tavoite on ehkäistä lasten, nuorten ja nuorten aikuisten sosiaalista syrjäytymistä (Ehjä ry 2023.)

Ehjä ry järjestää ammatillista tukihenkilöpalvelua lapsille ja nuorille, joille sosiaalityön kautta saatu tuki ei ole ollut riittävä. Palvelu on erityisesti suunnattu 7-20- vuotiaille ja tarpeen vaatiessa myös 29-vuotiaaksi saakka. Tukihenkilötoiminnan tavoitteena on tukea ja edistää lapsen tai nuoren kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Ehjä ry 2023.)

Ehjä ry tarjoaa sekä ammatillista tukihenkilötyötä että vapaaehtoista tukihenkilötyötä. Vapaaehtoisen ja ammatillisen tukihenkilötoiminnan tavoitteet toimia lapsen tai nuoren parhaaksi ovat yhtenäisiä, mutta heidän tapansa toimia sekä lähestyä tavoitteita poikkeavat toisistaan monin tavoin. Vapaaehtoinen tukihenkilö toimii oman elämäkokemuksensa sekä henkilökohtaisen tietonsa pohjalta. Vapaaehtoinen tukihenkilö voi myös itse vaikuttaa siihen, millaisen tuettavan lapsen tai nuoren hän saa. Vapaaehtoisella tukihenkilöllä on lähtökohtaisesti vain yksi tuettava lapsi kerrallaan (Korhonen 2004, 28). Ammatillinen tukihenkilö toimii lähtökohtaisesti aina oman koulutuksensa pohjalta, joka voi olla esimerkiksi sosiaali- ja terveys-, ope- tus-, kasvatus-, taide-, tai liikunta- alan ammattilainen (THL 2022a).

Ehjä ry tarjoaa lastensuojelun tukihenkilöpalveluja myös maahanmuuttajille. Maahanmuuttaja-asiakkaista 18 vuotta täyttäneet nuoret ohjautuvat Ehjään muun muassa maahanmuutto- palveluiden kautta, mutta tässä opinnäytetyössä tarkastelemme alaikäisten lasten ja nuorten tukiasiakkuuksia, jotka tulevat asiakkaaksi lastensuojelun tai perhetyön tukitoimena.

Ehjä ry:n tarjoamat palvelut ovat saatavilla sosiaalihuoltolain, lastensuojelulain, lain vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista tai lain kotoutumisen edistämisestä mukaisina palveluina. Ehjä ry:n toimipisteitä ovat Järvenpään lisäksi Helsinki, Kirkkonummi, Raisio, Pori, Kokkola sekä Vaasa. (Ehjä ry 2023.)

Työn sisällön oli tärkeää pitäytyä määritellyissä raameissa, jotta siitä ei synny liian laajaa kokonaisuutta. Työn sisältö on rajattu asiakaskohderyhmän lastensuojeluasiakkaina oleviin alaikäisiin lapsiin ja nuoriin, sillä Ehjä tuottaa pääsääntöisesti ammatillista tukihenkilötoimintaa lastensuojelu- tai sosiaalihuoltolain perusteella myönnettynä palveluna alaikäisille lapsille. Ehjän asiakkaina on myös nuoria aikuisia, jotka ohjautuvat heidän asiakkaiden muun muassa hyvinvointialueiden maahanmuutto- tai päihde- ja mielenterveyspalveluiden kautta. Työtä rajattiin myös tukihenkilöiden osalta sisällyttäen opinnäytetyön tuotoksen testajiksi ja käyttäjärühmäksi ammatilliset tukihenkilöt. Tämä ei tietenkään poissulje sitä, etteikö Ehjä ry voisi halutessaan jakaa opasta myös heidän vapaaehtoisille tukihenkilöilleen.

3 Kehittämistehtävän tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoitus on suunnitella ja toteuttaa taidelähtöisten menetelmien opas tukihenkilötyötä tekeville lastensuojelun ammattilaisille. Opas on helppokäyttöinen työkalupakki lastensuojelun ammatillisille tukihenkilöille, jotka tarvitsevat esimerkiksi uusia toimintaideoita erilaisille asiakastapaamisille tai haluavat muuten vain hyödyntää taidelähtöisiä menetelmiä työssään. Tavoite on innostaa tukihenkilöitä kokeilemaan taidelähtöisiä menetelmiä, jotka soveltuvat hyvin myös tilaajan kaipaamiksi ice-breakereiksi tukikäynneille. Pyrimme näin sujuvoittamaan tukihenkilöiden työtä ja monipuolistamaan heidän menetelmä- ja ideavarastoaan, pitäen kuitenkin menetelmävalikoima helppona ja innostavana, jotta se sopii mahdollisimman monelle käyttäjälle. Oppaan käyttäjällä ei tarvitse olla kokemusta taiteesta.

Ehjän asiakkaina on huomattavan paljon maahanmuuttajia - enimmäkseen jo pidempään Suomessa asuneita, jotka puhuvat hyvin tai kohtalaisen hyvin suomea. Ukrainan tilanteen vuoksi Suomeen on tullut ja edelleen tulee turvapaikanhakijoita, jotka eivät lähtökohtaisesti osaa vielä suomen kieltä. Heidän kohdallaan taidelähtöiset menetelmät toimivat hyödyllisenä kommunikation muotona. Taidelähtöisten menetelmien hyöty korostuu asiakastyössä, jossa yhteinen kieli on puutteellinen.

Yhteistyökumppanin puolelta tuli vain yksi erityistoive ice breaker-tyylisistä toiminnallisista tehtävistä tukihenkilön ja nuoren välille. Varsinkin ujojen tai pidättyväisempien lasten ja nuorten kanssa työskennellessä toiminnallisuuden kautta löytää usein nopeammin yhteyden, kuin että suoraan alettaisi keskustelemaan.

Opinnäytetyö sai alkunsa alun perin toisen opinnäytetyön tekijän yhteydenotosta Ehjään ja palaverista EHJÄ ry:n tiimin kanssa kesällä 2022. Tuolloin alustava aihe oli Ehkäisevä nuorisojengityö, jolle olisi myös tämän hetken Suomessa tilausta, mutta aihetta ja toteutusta mietittiin uudelleen, kun yksilötyöstä tulikin parityö, ja aiheen muutos tuntui oikealta ratkaisulta. Aiheen rajaukseen on laitettu paljon ajatusta, jotta opinnäytetyö on saatu pysymään halutuissa raameissa. Tärkeänä on pidetty myös sitä, että opinnäytetyön työstäminen pysyy alusta loppuun saakka mielekkäänä, opettavaisena ja molemmille tekijöille elämäntilanteiden kannalta aikataulullisesti realistisena. Työn pääpaino oli kuitenkin siinä, että oppaasta olisi aidosti hyötyä EHJÄ ry:n tukihenkilöille ja käytettävyys olisi tietysti sen mukainen, että yhteistyötaho pystyy myös myöhemmin halutessaan jatkojalostamaan opasta eteenpäin.

2023 vuoden alussa on käyty sähköpostitse Ehjä ry:n yhteyshenkilön kanssa pohdintoja, joiden aiheina olivat muun muassa työn rajaamisen tarve sekä menetelmäkansion ideoiminen. Rajaaminen ammatilliseen tukihenkilötoimintaan oli luonteva ratkaisu, sillä molemmilla opinnäytetyön tekijöistä on jo ennestään pientä kosketuspintaa tukihenkilötyöhön harjoittelu- ja työkokemusten kautta. Myös työelämäkumppanin suositus oli rajata vapaaehtoinen tukihenkilötyö työn ulkopuolelle.

4 Taidelähtöiset menetelmät

“Luovuus on se ratkaiseva tekijä, joka erottaa ihmisen apinasta, toteaa Mihály Csikszentmihályi (1934-). Luovuus antaa ihmiselle mahdollisuuden elää täyttä elämää. Taiteilija, tiedemies tai kuka tahansa voi toteuttaa itseään luovasti “. (Uusikylä 2012, 47.)

Taidelähtöisillä menetelmillä tarkoitetaan esimerkiksi musiikkia, yhteisöteatteria, draamaa, tarinateatteria, tanssia, luovaa kirjoittamista sekä kuvataiteita. Opinnäytetyön ulkopuolelle on rajattu taideterapia sekä muut vastaavat terapiamuodot, sillä esimerkiksi varsinaista musiikkiterapiaa, kuvataideterapiaa tai toimintaterapiaa voi ainoastaan harjoittaa sellainen henkilö, joka on siihen saanut vaaditun koulutuksen. (Näkki & Sayed 2015, 108; Känkänen 2013, 33; Karjalainen 2019, 59; Päihdelinkki 2017.)

Luovat menetelmät lisäävät sekä mahdollistavat ammattilaisen ja asiakkaan välisen ymmärryksen ja vuorovaikutuksen kehittymistä. Luovien menetelmien tavoitteena on saada aikaan vastavuoroinen dialogi, jonka avulla asiakas voi parhaimmillaan oppia löytämään uudenlaisia keinoja ilmaista itseään sekä omia tunteitaan. Ammattilaisen tavoitteena on saada asiakkaan elämäntilanteesta, voimavaroista sekä hänen ongelmistaan paras mahdollinen kuvaus, jotta asiakasta voidaan lähteä tukemaan parhain mahdollisin keinoin. Taiteen kokemisella ja sen tekemisellä voidaan saavuttaa terapeuttisia, virkistäviä, lohduttavia ja jopa parantavia vaikutuksia. (Päihdelinkki 2017.)

4.1 Taidelähtöiset menetelmät sosiaalialalla

Erilaisten taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen sosiaali- ja terveysaloilla on kahden viime vuosikymmenen aikana merkittävästi yleistynyt. Tosin, taiteen ja kulttuurin luonteva sisällyttäminen sosiaali- ja terveydenhuollon toimintoihin on vaatinut vuosia kestäneen työn, sillä muutoksen saavuttaminen on edellyttänyt uudistuksia niin toimintakulttuurissa kuin toiminnallisten tapojen muuttamisissa. Merkittävimmät muutokset taiteen ja kulttuurin suhteen näkyvät erityisesti Sosiaali- ja terveyspalveluiden suunnitteluvaiheessa. Palveluita suunniteltaessa on entistä aktiivisemmin pyritty ottamaan kulttuurin ja taiteen eri muodot huomioon, sillä taiteiden tarjoamien työkalujen tiedetään soveltuvan erinomaisesti monenlaiseen tavoitteeltaan virkistävään ja hyvää mieltä tuottavaan asiakaslähtöiseen työskentelyyn. (Karjalainen 2018, 62-63; Taika-hanke 2008-2013).

Taidelähtöisten menetelmien käyttömahdollisuudet ovat hyvin laajat ja niitä voidaan hyödyntää muun muassa lukuisissa erilaisissa hoidoissa tai mukautettuna siten, että ne ovat osa jotakin muunlaista hoitoa. Taidelähtöisiä menetelmiä hyödynnetään ennaltaehkäisevän työn lisäksi vankeinhoidossa, nuoriso- ja vanhustyössä, erilaisissa kylä- ja kaupunkiprojekteissa,

opetuksessa, maahanmuuttajien parissa tehtävässä työssä, päihde- ja mielenterveystyössä, sekä laajalti erilaisissa muissa hyvinvointiin liittyvissä kehittämishankkeissa. (Karjalainen 2018, 62-63.)

Taidelähtöinen työskentely on aina lähtökohtaisesti tavoitteellista ja sen pääasiallisena tarkoituksena on tuottaa onnistuneiden taidekokemusten lisäksi voimaannuttavia tunteita. Onnistuneen taidekokemuksen myötä voidaan parhaimmillaan saada aikaan muutoksia osallistujien tavassa ajatella ja toimia. Taiteen kokemiselle ei ole luotu minkäänlaisia rajoja tai normeja ja jokainen ihminen kokee sekä aistii taiteen omalla yksilöllisellä tavalla. Taidelähtöisellä toiminnalla pyritään synnyttämään dialoginen prosessi, jonka etenemis- ja kehittymisen tahti tapahtuu yksilön omien henkilökohtaisten kokemusten ja refleктоimisien kautta. Taidelähtöisiä menetelmiä toteuttaessa keskitytään itse tilanteen synnyttämään prosessiin, sekä sen myötä tapahtuvaan dialogiseen keskusteluun. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 10.)

Taidelähtöiset menetelmät sopivat erinomaisen hyvin käytettäväksi monen eri alan ammattilaisen työn tueksi, mutta niiden ohjaamista voi harjoittaa vain täydennyskoulutuksen saanut henkilö (Känkänen 2013, 106-107; THL 2022b).

Taidelähtöinen työskentely sekä sen ohjaaminen vaatii varsin vahvan ja monialaisen osaamisen lisäksi kyvyn toimia tiedostavalla ja sensitiivisellä työotteella, sillä taiteiden kautta koettut tunteet ovat hyvin henkilökohtaisia. (Känkänen 2013, 106-107; Huhtinen-Hildén & Isola 2019, 3). Känkänen (2013,105) painottaa teoksessaan, että taideilmaisujen kautta koettuja vaikeita tunteita ja muistoja ei missään nimessä ole tarkoitus mitätöidä tai poistaa, vaan kaikenlaiset tunteet ja ajatukset ovat sallittuja. Ammattilaisen yhtenä tärkeänä tehtävänä on antaa tukea tilanteissa, joissa asiakkaalle esimerkiksi nousee pintaan epämiellyttäviä tunteita tai muistoja.

Taidelähtöisiä menetelmiä yhdistää niiden tarjoama demokraattinen ja kielestä riippumaton väylä kommunikaatioon. Taiteet voivat toimia hyvänä välineenä auttamaan ihmisiä vahvistamaan omia tunnetaitojaan ja kykyä reflektoida itseään. Ammattilaisen ohjaamaa luovaa toimintaa voi hyvin toteuttaa sekä yksilö- että ryhmämuotoisena toimintana. Toiminnalliseksi luokiteltuja luovia menetelmiä voivat olla esimerkiksi kehollisen, kuvallisen ja musiikin lisäksi draama sekä muut aisteja aktivoivat harjoitukset. Luova ryhmätoiminta on erinomainen työväline monenlaiseen asiakastyöskentelyyn, sillä sen on havaittu vahvistavan sekä lisäävän ihmisen voimavaroja. (Karjalainen 2018, 62-63.)

Taidelähtöisen toiminnan avulla voidaan parhaimmillaan saavuttaa eräänlainen etäännyttämisen tila, jonka avulla voi parhaimmillaan oppia antamaan itselleen uuden mahdollisuuden katsoa omaa elämäänsä erilaisten näkökulmien kautta. Etäännyttämällä tarkoitetaan symbolista etäisyyttä, jonka kautta voi mahdollisesti avautua epäsuora tilaisuus käsitellä ja prosessoida monenlaisia itselleen vaikeaksi koettuja asioita. Metaforalla, eli epäsuoralla ja

monimerkityksellisellä ilmaisutavalla tiedetään olevan myös ilmaisunvapautta suojaava vaikutus. (Känkänen 2013, 98-99; Sederholm, Ruohonen, Blomqvist-Suomivuori 2001, 62) Etäännyttämisen ja hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä on eripuolilla maailmaa jo pidemmän aikaa selvitelty ja tutkittu. Viimeisimpien neurofysiologisten tutkimustietojen mukaan tulokset viittaavat vahvasti siihen, että luovuuden avulla saavutetulla etäännyttämällä on muun muassa havaittu olevan stressiä ja ahdistusta vähentävä vaikutus. (Huhtinen-Hildén & Isola 2019, 15.)

Vuoden 2019 lopussa maailman terveysjärjestön WHO:n julkaisemassa yli 3000 kliinistä tutkimusta kattavassa ”What is the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review” kulttuurihyvinvointiraportin yhteenvedossa korostettiin taiteen ja kulttuurin merkitystä sairauksien ehkäisyssä ja terveyden edistämässä. Raportissa mainitaan, että taiteiden kautta voidaan myös hoitaa joitain tiettyjä sairauksia joihin lääketiede ei yksinään kykene tarjoamaan toimivia ratkaisuja. Taiteet voivat parhaimmillaan vähentää lääkeshoidon tarvetta sekä lievittää kipua. Taiteiden ja kulttuuritoimintojen avulla voidaan parhaimmillaan tämän lisäksi edistää ihmisen osallisuutta, tunteiden käsittelyä sekä lisätä itsetuntemusta ja itseilmaisun taitoa. (Fancourt & Finn, 2019, 5.)

Kai Lehikoinen ja Elise Vanhanen (2017, 87) kuvailevat katsauksessaan, miten erilaisten tieteidenalojen kautta saadun tutkimustiedon mukaan taiteellisten toimintojen nähdään selvästi vaikuttavan myönteisesti ihmisen fyysiseen, että psyykkiseen terveyteen, elämänlaatuun, subjektiiviseen hyvinvointiin, yleiseen elämäntyytyväisyyteen, mielen hyvinvointiin sekä mielen-terveyteen. Tutkimusten mukaan esimerkiksi erilaisilla kulttuurisilla ja musiikkiin painottuvilla kokemuksilla on huomattu olevan hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Norjassa tehdyn laajan kyselytutkimuksen mukaan ihmiset, jotka osallistuivat aktiivisesti kulttuuritoimintaan, kokivat olevansa verrokkejaan selvästi vähemmän masentuneita. Kulttuuritoimintaa käsittävät muun muassa musiikin ja laulamisen lisäksi teatterissa tai taidenäyttelyissä käyminen. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 87-88.)

Taiteen roolia sekä sen hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia on tutkittu niin kliinisen lääketieteen kuin kyselytutkimusten sekä muiden erilaisten seurantatutkimusten avulla. Vaikka monien eri tutkimustulosten mukaan taiteella todetaan olevan myönteinen vaikutus ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, niin tutkimusnäkökulmasta katsoen, taiteen mittaamisen sekä tulosten todentamisessa on koettu tietynlaisia haasteita. Tämänhetkisestä tilanteesta ongelmalliseksi tekee sen, ettei laadulliseen tutkimukseen sopivia mittareita ja muita indikaattoreita juurikaan ole saatavilla. Tämän lisäksi taiteen ja kulttuurin vaikuttavuutta ja vaikutusta koskevasta tutkimustraditiosta uupuu lähes täysin narratiivinen aineistotutkimus, jossa arvioinnin ytimenä olisi ihmisten yksilölliset taidekokemukset. (Gordon-Nesbitt 2015, 7-8; Lehikoinen & Vanhanen 2017, 11-13.)

4.2 Taidelähtöiset menetelmät lasten ja nuorten kanssa

Taidelähtöiset menetelmät soveltuvat lähtökohtaisesti vauvasta vaariin sekä kantasuomalaisista maahanmuuttajiin. Tässä kappaleessa keskitymme vain lapsiasiakkaiden kanssa tehtävään taidelähtöiseen työskentelyyn, sillä olemme rajanneet työmme asiakaskohderyhmäksi vain lapset ja nuoret.

Lapset saavat nykyisin jo melko varhaisessa vaiheessa monipuolista ja laadukasta taidekasvatusta, sillä monissa päiväkodeissa sekä kouluissa lasten kanssa säännöllisesti rakennellaan, maalataan, katsellaan erilaisia kuvia sekä askarrellaan. Kuvakirjat ovat olleet jo pitkään yksi merkittävä osa lasten oppimateriaalia. Kuvakirjoissa olevien kuvien merkitys lasten lukutaidon ja viestinnän kehittymisen kannalta on hyvin keskeinen, sillä kuvien kautta voidaan ilmaista monenlaisia oppimisen kannalta olevia tärkeitä asioita. (Karjalainen 2019, 66.) Myös Aivoliitto (2023) arvioi kuvien käytön olevan varsin hyödyllistä erityisesti lasten kanssa, joilla on selviä haasteita omien tunteiden ilmaisun tai muun kommunikoinnin kanssa.

Taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen monenlaisessa lasten ja nuorten parissa tehtävässä työssä on viime vuosina huomattavasti yleistynyt. Kasvatus- ja hoitotyössä käytetyillä taidelähtöisillä menetelmillä on havaittu myös olevan vahvasti terapeuttisia vaikutuksia, erityisesti silloin kun ne tuottavat esteettisen kokemuksen lisäksi mielihyvää. Lasten taide ja otellaan kolmeen eri osa-alueeseen, joita ovat aikuisen ja lapsen välillä syntyneen taiteen lisäksi taide, joka kulkeutuu lapselle aikuisen kautta, kuten esimerkiksi televisio-ohjelmat ja kirjat. Lasten taiteeksi lukeutuu myös lapsen itse luoma taide ja luovuus, joka syntyy luonnollisesti esimerkiksi leikin avulla. (Sovellataidetta 2023.)

Karjalaisen (2019, 66) mukaan Sosiaali-, terveys- ja kasvatusalojen toimintaympäristöissä toteutuvilla erilaisilla taidelähtöisillä toiminnoilla on usein keskenään samankaltaisia tavoitteita. Näitä yhteisiä tavoitteita ovat elämysten tarjoamisen ja innostamisen lisäksi hyvän olon lisääminen, itseilmaisun tukeminen, luovuuden herättely, kommunikaation ja ryhmäytymisen edistäminen. Taiteiden hyvinvointia vahvistavien vaikutusten vuoksi taidelähtöisiä menetelmiä suositellaan myös käytettäväksi ennaltaehkäisevän työn rinnalle (Karjalainen 2019, 70). Taidelähtöiset menetelmät ovat osoittautuneet erittäin monipuolisiksi ja tehokkaiksi kasvatuksen työvälineiksi, sillä taiteen avulla lapsi voi esimerkiksi opetella harjoittelemaan motorisia, fyysisiä sekä kognitiivisia taitojaan. Karjalainen (2019, 66) mainitsee, miten taidetoimintoista voi olla erityisen suuri hyöty silloin, kun lasta halutaan auttaa hahmottamaan ja ymmärtämään omaa tunne-elämäänsä aiempaa syvällisemmin.

Lasten ja nuorten kanssa toteutettu kuvallinen ilmaisu saattaa muistuttaa hyvin läheisesti leikinomaista toimintaa, jossa erilaiset välineet ja materiaalit toimivat niin sanottuna mieltä

johdattelevana elementtinä uudenlaiseen maailmaan. Toiminta saatetaan kokea hyvin elämyksellisenä tai jopa sadunomaisena tapahtumana joka samanaikaisesti avaa mahdollisuuden tarkastella ja käsitellä omaan elämään kuuluvia keskeisimpiä asioita. (Karjalainen 2019, 70-71.)

Lasten ja nuorten kanssa tehtävässä taidekasvatuksessa voidaan melko vapaasti käyttää monenlaisia materiaaleja, sillä rajoittaviin tekijöihin lukeutuvat vain turvallisuuden lisäksi mielikuvitus. Työskentelyyn tarkoitettujen materiaalien valinnassa on tärkeää huomioida yleinen suositus käyttää sellaisia materiaaleja ja välineitä, jotka ovat lapselle joltain osin ennestään jo tuttuja, koska tämän tiedetään ylläpitävän lapsen luonnollista intoa ja rohkeutta kokeilla ja ylittää omia rajojaan. Lasten ja nuorten taiteessa tyypillisemmin käytetyt materiaalit ovat esimerkiksi vahaliidut, sormivärit, vesivärit, muovailuvahat, savi sekä erivahuiset paperit. (Sovellataidetta 2023.)

Kuvataiteellinen ilmaisu on yhtenä osatekijänä tukemassa ja edistämässä lasten ja nuorten hyvinvointia monella eri hyvinvoinnin osa-alueella. Taiteen tekemisellä voidaan kannustaa lasta tekemään jopa sellaisia asioita, jotka muutoin tuntuisivat lapsesta vaikeita, kuten esimerkiksi omien rajojen ylittäminen tai erilaisten ongelmien ratkominen. Kuvataidekasvatus tukee lapsen ja nuoren kokonaisvaltaista kehitystä sekä se innoittaa lasta löytämään itsestään uudenlaisia luovuuden lähteitä. Taiteen tekemisen avulla lapsi saa parhaimmillaan paljon erilaisia onnistumisen kokemuksia, jotka vaikuttavat myönteisellä tavalla lapsen itsetuntoon. (Sovellataidetta 2023.)

Eri puolella Suomea järjestetään monenlaisia nuoriin kohdistuvia taidehankkeita, joista yksi merkittävin on Suomen kulttuurirahaston teettämä Myrsky-hanke (2008-2011) joka järjesti noin kolmen vuoden ajan nuorille erilaisia taideprojekteja ympäri Suomen. Myrsky-hanke oli yleisesti ajateltu koskevan kauttaaltaan kaikenlaisia 13-17-vuotiaita nuoria, mutta hankkeen erityisenä kohderyhmänä olivat nuoret, joiden tiedettiin olevan syrjäytymisriskissä. Myrsky-hankkeen käynnistäjillä oli erittäin vahva usko siihen, että taiteiden avulla voidaan päästä vaikuttamaan ihmisten eheytymiseen. Myrsky-hankkeen yhtenä tärkeimpänä tavoitteena oli tuottaa kulttuurin ja taiteen avulla nuorille sosiaalisen ja henkisen kasvun lisäksi hyvinvointia. Toiminnan työote ei ollut pedagoginen eikä terapeutin, mutta sen ei myöskään ajateltu olevan osa nuorisotyötäkään, se nimittäin luokiteltiin ihan taiteilijoiden parissa tehtäväksi taiteeksi. (Siivonen, Kotilainen & Suoninen 2011,13.)

Myrsky-hankkeen tutkimuksen tulokset antavat vahvaa näyttöä siitä, että taiteellisella työskentelyllä on nuorten yhteiskunnallista osallisuutta, identiteettiä ja hyvinvointia vahvistava vaikutus. Taidelähtöinen toiminta voi parhaimmillaan tarjota nuorelle itselleen uudenlaisia keinoja ja tapoja ilmaista itseään ja omia tunteitaan. Taiteellisen työskentelyn kautta

nuorelle voi myös avautua erinomainen tilaisuus käsitellä monipuolisesti erilaisia itseä askaruttavia tunteita ja ajatuksia. (Karjalainen 2019, 70-71; Siivonen ym. 2011, 242.)

4.3 Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia

Tässä opinnäytetyössä on perusteltua käsitellä taidelähtöisten työmenetelmien lisäksi taiteen ja kulttuurin tekijä ja kokija -näkökulmaa, sillä useiden niin kotimaisten kuin kansainvälistenkin tutkimusten mukaan taiteella, kulttuurilla ja niiden kulutuksella on monia positiivisia vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin ja terveyteen (Sitra 2017). Luonnollisesti tukihenkilö pystyy tukemaan myös jo olemassa olevaa taideharrastusta tai tutustuttaa asiakasta erilaisiin taideharrastuksiin ja kulttuurimuotoihin. Sitran (2017) mukaan taideharrastus voi vahvistaa kehityksessä olevaa itsetuntemusta ja identiteettiä, vahvistaa ihmisen itseluottamusta, lisätä mielihyvähormonien tuotantoa ja laskea stressitasoa, parantaa opiskeluhyvinvointia, lisätä yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemusta, ehkäistä yksinäisyyttä, mikäli kyseessä on ryhmässä tapahtuva harrastus, sekä kehittää kriittistä ajattelua ja myös rohkaista yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Kulttuurihyvinvointi ei ole vielä pitkään ollut mukana suomalaisessa sosiaali- ja terveyspalvelujen ympäristössä, ja kattokäsitteeksi kulttuurihyvinvointi vakiintuikin vasta 2010-luvulla, kun alettiin puhumaan enemmän kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista. Käsite kattaa inhimillisen kokemusmaailman, tottumukset ja perinteet, sekä ihmisoikeuksiin liittyvät humanistiset ja kulttuuriset oikeudet. (Houni, Turpeinen & Vuolasto 2020, 17) Turun ammattikorkeakoulu on pioneeri kulttuurihyvinvoinnin koulutuksessa, ja siellä voikin niin kulttuurialan AMK-tutkinnon omaava kuin sosionomi AMK:kin suorittaa YAMK:n Kulttuurihyvinvointilinjalta.

Opinnäytetyön kohdehenkilöt ovat iältään kouluikäisiä eli oppivelvollisuuden alaisia, joten on perusteltua sisällyttää tietoperustaan myös taiteen ja kulttuurin vaikutukset oppimiseen ja sitä kautta kokonais hyvinvointiin ja osallisuuteen. Sitra (2018) on koonnut yhteen tuloksia kansainvälisistä tutkimuksista, joiden mukaan taiteellinen toiminta parantaa kaikenikäisten ihmisten kognitiivisia taitoja, mutta erityisesti nuorilla taiteiden ja kulttuurin ohjatun harrastamisen on havaittu voivan parantaa a) luovaa ja kriittistä ajattelua, b) ongelmanratkaisu- ja päättelykykyä, c) strategista ajattelua ja järkevää riskinottoa, d) tietojen käsittelyä ja päätöksentekoa, e) lukutaitoa ja kielen kehitystä sekä f) matemaattisia saavutuksia (tässä hyödyttää erityisesti musiikkiharrastus). Tutkimuksen mukaan taidetoimintaan osallistuminen voi tukea koulunkäyntiä, tutkinnon suorittamista ja akateemista menestystä. Aikuisikään päästessä positiivisia vaikutuksia on havaittu lapsena ja nuorena taiteita harrastaneiden työllistymisessä, kyyvyssä säilyttää työpaikka sekä palkkauksen tasossa. (Honkala, N. 2018).

Sosiaalialan kannalta keskeisimmät tutkimustulokset kohdistuvat taiteen ja kulttuurin sosiaalisen hyvinvoinnin vaikutuksiin. Turun ammattikorkeakoulun Taikusydämen Liisa Laitinen (2017) on koostanut Sitralle yhteenvedon lukuisista suomalaisista sekä muunmaalaisista tutkimuksista. Koosteen mukaan erityisesti osallistava ja yhteisöllinen taidetoiminta ehkäisee lasten ja nuorten yksinäisyyttä ja eristyneisyyttä, tukee kykyä rakentaa positiivisia sosiaalisia suhteita ja saa aikaan tunnetta joukkoon kuulumisesta. Se voi myös parantaa vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja, kehittää empatiakykyä ja muiden arvostamista sekä vastuunottoa. Taidetoiminta ylipäättään voi parantaa itsesäätelytaitoja ja mielenterveyttä.

Taidetoiminta on erinomainen tapa tuoda myös yhteen eritaustaisia ihmisiä, sillä se näyttää tukevan kulttuurien välistä ymmärrystä, erilaisuuden arvostamista ja moninaisuuden hyväksymistä, haastaa ennakkoluuloja, edistää kulttuurienvälistä dialogia ja tasa-arvoisuutta. Laitisen mukaan taidetoiminta voi tukea maahanmuuttajien kotoutumista, lisätä tietoa ihmiskoikeuksista ja yhteisöllisenä taidemuotona myös antaa bonuksena mahdollisuuden oppia uutta kieltä puolin ja toisin. (Laitinen 2017.)

Kulttuuri voi olla tässä yhteydessä aivan erinomaisesti muutakin, kuin hempeää vesivärimaalausta tai ehkä elitistiseksi koettuja taidemuseoita. Esimerkiksi rikoksilla oireilevien nuorten osallistavana toimintamallina ovat katukulttuurin osa-alueet kuten break dance, graffitit, rap ja hiphop, skeittaaminen ja parkour olleet hyvin toimiva menetelmä. Katukulttuurissa on edelleen läsnä rosainen, alakulttuurille ominainen omaehtoisuus, jonka parissa puuhastelu voi tuoda auktoriteettivastaiselle koululaiselle hyvän vaihtoehdon rikoksien, päihtein ja väkivallan kautta saavutetuille kokemuksille. (Saarholm, J. & Turkka, H. 2023, 201.)

Kaikenlaisen musiikin kohottava ja ihmisiä yhdistävä voima tunnetaan yleisesti. Yle uutisoi 14.2.2023 Mielenterveyden keskusliiton valinnee teemakseen hevimusiikin. Ylen artikkelissa viitataan useisiin tutkimuksiin, jotka osoittavat metallimusiikin auttavan kuuntelijoitaan käsittelemään vaikeita aiheita kuolemanpelosta ahdistukseen: "Hevissä tartutaan rohkeasti myös kaikkein synkimpiin aiheisiin." Hevimusiikin fanit kokevat sen kuuntelun vaikuttavan heidän mielialaansa positiivisesti. Raskas musiikki voi vähentää itsetuhoisia ajatuksia tai jopa toimia puskurina niitä vastaan. Niin tärkeää kuin puhuminen onkin, ei keskustelu ole kaikille toimivin keino itseilmaisuuksiin tai vaikeiden asioiden käsittelyyn. (Vilkman, S. 2023)

Musiikkipsykoterapeutti Taru Koiviston (2022) mukaan on tutkittu, musiikin stimuloivan manteliumaketta eli aivoissa sitä aluetta, jonka tehtävänä on tunnereaktioiden muistaminen ja prosessointi. Musiikki herättelee siten helposti muistoja ja tuo menneisyydessä koettuja asioita uudelleen käsiteltäviksi. (Taideyliopisto 2022).

Sami Alanteen väitöskirjan mukaan musiikilla voi olla myös negatiivinen vaikutus, jolloin se ei eheytä mieltä, vaan rikkoo sitä entisestään. Tämä tulee ottaa huomioon tukihenkilötyössä traumatisoituneiden asiakkaiden kohdalla. Musiikkia on kautta aikojen käytetty myös

politiikan ja sotapropagandan välineenä, ja rakastettuja kansanlaulujakin voidaan käyttää diktatuurien valtapyrkimysten tehokeinoina, esimerkiksi soittamalla niitä tietoisesti kidutuksen ja väkivallan yhteydessä, joten jälkeen päin kuultuina musiikkiin liittyvät muistot voivat tuoda pintaan todella ahdistavia tunteita. (Taideyliopisto 2022)

5 Ammatillinen tukihenkilötyö

Ammatillinen tukihenkilötyö on sekä suunnitelmallista että tavoitteellista työskentelyä, jossa tukihenkilön tehtävänä on toimia turvallisena ja välittävänä aikuisena lapselle tai nuorelle. Tukihenkilön yksi tärkein tehtävä on antaa tukea ja aikaa sitä tarvitsevalle lapselle tai nuorelle. Tukihenkilön roolit voivat kuitenkin olla hyvin moninaisia ja ajoittain jopa haastavia. (EHJÄ ry 2005, 5.) Hyvinvointialueet tuottavat tukihenkilötyötä, jota kolmannen sektorin toimijat kuten Ehjä ry. täydentävät.

Tukihenkilötoimintaa voi toteuttaa joko ammatillisena toimintana tai ihan vain vapaaehtoisuutena. Ammatillista tukihenkilötyötä voi tehdä henkilö, joka on sosiaali-, terveys-, taide-, opetus-, liikunta-alan tai nuorisotyön ammattilainen, joka omaa jo ennestään vahvaa kokemusta lapsista ja nuorista. Vapaaehtoiseksi tukihenkilöksi sopii luotettava ja turvallinen aikuinen, joka kokee aitoa, haluaa toimia tukihenkilönä. Vapaaehtoisella tukihenkilöllä on oltava riittävän tasapainoinen elämäntilanne, tarpeeksi aikaa tukihenkilötoiminnalle sekä motivaationa vilpittön halu toimia maallikkoauttajana. (THL 2022a.)

Tukihenkilösuhde voidaan aloittaa vasta sitten, kun hyvinvointialueen sosiaalityöntekijä on käsitellyt asiakasta koskevan palvelutarpeen arvioinnin. Palvelutarpeen arvioinnin jälkeen sosiaalityöntekijä myöntää lapselle tai nuorelle haetun tukipalvelun ja perheelle laaditaan asiakkaan tarpeisiin vastaava asiakassuunnitelma, jossa tuodaan ilmi tukisuhteen tavoitteet, tiivys sekä sen kesto. Tukisuhdetta ei siis voida aloittaa ennen kuin tukisuhteen työn tavoitteista ja tapaamisten tiheydestä on tehty kirjallinen sopimus. Jos kyseessä on alaikäinen asiakas, niin tukisuhteelle on oltava lapsen huoltajien hyväksyntä. Suunnitelma tukisuhteen sisällöstä tehdään aina yhdessä tukihenkilön ja asiakkaan kanssa. Tukihenkilötoiminta voi olla lastensuojelulain tai sosiaalihuoltolain alaista palvelua. Asiakassuunnitelman tarkistaminen ja sen mahdollinen päivittäminen tapahtuu ennakkoon tehdyn suunnitelman mukaisesti. (THL 2022a.)

Tukihenkilön ja tuettavan henkilön tapaamisten säännöllisyys sekä niiden kestot riippuvat tuettavan henkilön tuen tarpeesta. Tukihenkilötyön toteuttaminen toteutuu usein jonkun mukavan tekemisen merkeissä, kuten esimerkiksi harrastusten tai luontoretkien lomassa. Tukisuhdetta ei myöskään voida päättää hetken mielijohteesta, sillä sen päättäminen vaatii joka kerta hyvin tarkan ja huolellisen valmisteluprosessin. Ammatillista toimintaa ohjaa

ammattietiikan lisäksi erityisesti sosiaalihuoltolaki (1301/2014, 28 §) sekä alaikäisten lasten kohdalla lastensuojelulaki (417/2007, 36 §). Ammatillista tukihenkilötyötä voidaan järjestää sosiaalipalveluna (Sosiaalihuoltolaki 130/2014, 28 §) erityisen vahvan tuen tarpeiselle lapselle tai nuorelle. (THL 2022a.)

5.1 Lastensuojelun tukihenkilötoiminta

Lastensuojelulla on tarkoitus turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun perustuen Lastensuojelulakiin (LSL 417/ 2007 1.2§). Lapsen oikeuksien toteuttaminen on myös muuta lainsäädäntöä, muita viranomaisia ja koko yhteiskuntaa koskeva tehtävä. Lapsen oikeuksista on säädetty myös Suomen perustuslaissa sekä Suomea sitovissa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Niissä veloitetaan lapsen edun asettaminen etusijalle kaikessa viranomaistoiminnassa.

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa lastensuojelun lainsäädännön valmistelusta sekä ohjauksesta. Hyvinvointialueet vastaavat alueellisesti lastensuojelupalveluiden järjestämisestä. Palvelut voivat olla itse tuotettuja tai ostettuja. Jos hyvinvointialue ostaa palvelut yksityiseltä toimijalta, on sen valvottava palveluntuottajien toimintaa. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarjotaan apua ja tukea riittävän varhain, jolloin ehkäistään ongelmien syntymistä tai pahenemista. Ehkäisevän työn toteuttamisen näkökulmasta nähdään, että tärkeimmässä avainasemassa ovat neuvolan lisäksi päivähoido ja koulut. (STM 2023.)

Lastensuojelulaissa annettava tuki on jaettu kolmeen avainkäsitteeseen, jonka mukaan tukihenkilötyö voi olla ehkäisevää lastensuojelua, lastensuojelun avohuollon tukitoimi tai jälkihuoltoon sisältyvää palvelua. STM on valmistellut vuodesta 2022 kokonaisuudistusta liittyen lastensuojelun lainsäädäntöön, ja uudistuksen seuraava vaihe alkaa tällä (vuonna 2023 alkaneella) hallituskaudella (STM 2023).

5.2 Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten tukeminen

Jyväskylän yliopiston pro gradu -tutkimus Maahanmuuttajaperheet lapsiperhepalveluissa: lisääntyneen monikulttuurisuuden vaikutukset työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin (Pajulahti, M. 2022) on laadullinen haastattelututkimus, jossa rajaudutaan lapsiperheiden sosiaalityöhön.

Lapsiperhepalveluilla ja lapsiperhesosiaalityöllä tarkoitetaan sekä sosiaalihuoltolain alaista perhesosiaalityötä että lastensuojelulain alaista lastensuojelua. Maahanmuuttajilla

tarkoitetaan tässä pakotetusti maahan muuttaneita, pakolais- ja turvapaikkataustaisia henkilöitä, joilla on oikeus kolmen vuoden kotoutumissuunnitelmaan, ja tarvittaessa erityisharkinnalla edelleen suunnitelman kahden vuoden pidennykseen. Tutkimuksen ulkopuolelle jätetään muun muassa opiskelu- ja työperäisen maahanmuuton kautta Suomeen tulleet maahanmuuttajat, joita kotoutumislaki ei koske. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 2 §, 12 §.)

Tutkimusta varten oli haastateltu lastensuojelun ja perhetyön työntekijöitä. Maahanmuuton lisääntyä 2015 Lähi-Idän kriisin jälkeen joillakin työntekijöillä saattoi olla vasta ensimmäisiä maahanmuuttajia asiakkanaan. “Ei ole minun palvelutarpeeni arvio -varastosta, että kysyisin, että osaako huoltaja lukea ja kirjoittaa, koska meillä kantaväestö osaa,” vastasi eräs haastateltu perhetyöntekijä. (Pajulahti 2022.) Eri kulttuurista tulevilla on usein suomen kielen taito puutteellista, sekä heiltä saattaa puuttua kokonaan kirjoitus- ja lukutaito. Lisäksi haasteita voi aiheutua siitä, että työntekijän sukupuoli on eri kuin asiakkaan. Esimerkiksi josain kulttuureissa ei ole soveliasta, että nuori tyttö asioi vieraan miehen kanssa ilman isänsä läsnäoloa.

Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden kohdalla voi taustalla olla hyvin voimakkaita traumoja, jotka tulee huomioida ja jotka lisäävät haasteellisuutta vuorovaikutuksessa. Pakolaisasiakkaiden parissa tehtävässä työssä olisikin eduksi osata traumainformoituja työmenetelmiä (josta luvussa 5.4) sekä kaikkien maahanmuuttaja-asiakkaiden kohdalla omata kulttuurisensitiivistä työtettä.

Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa tiivistettynä sitä, että työntekijä kunnioittaa asiakkaan kulttuuria ja luo asiakkaalle kokemuksen hyväksytyksi ja kuulluksi tulemisesta sellaisena kuin on. Kulttuurisensitiivisyys vaatii herkkyyttä, halua sekä kykyä ymmärtää erilaisesta ympäristöstä tulevia ja heidän kokemuksiaan. Kulttuurisensitiivisyys sisältää tarpeen mukaan joustamista. Kulttuurisensitiivisiin palveluihin sisältyy pitkäaikaista ja suunnitelmallista tukea, kokonaisvaltaista lähestymistapaa ja mahdollisesti tavallista enemmän ohjausta. Asiakastapaamisiin on hyvä varata totuttua enemmän aikaa, riippuen kielitaidosta ja asiakkaan tuntemuksesta suomalaisesta palvelujärjestelmästä kohtaan. (THL 2021.)

Maahanmuuttajilla on lastensuojelun asiakkuuden taustalla pääsääntöisesti samankaltaisia syitä kuin kantaväestölläkin. Lastensuojeluasiakkaaksi voi päätyä maahanmuuttotaustoista johtuvien syiden vuoksi, kuten ristiriitoja vanhempien ja lasten välillä, lasten tai nuorten haasteet omaksua länsimaisia tapoja sekä kodin ulkopuolella voi esiintyä etnisyyteen perustuva syrjintää tai kiusaamista. Vanhemmat eivät kaikissa tapauksissa kykene tukemaan lasten koulunkäyntiä oman puutteellisen kielitaidon tai asianmukaisen tiedon puutteen vuoksi. (Altorppa-Niitamo, Fågel & Säävälä 2013, 149.) Maahanmuuttajien asiakkuuteen lastensuojelussa ja perhetyössä voi liittyä seuraavia erityispiirteitä (Anis 2008, 66); heidän elämäänsä hankaloittaa ymmärrettävästi se, että he joutuvat sopeuttamaan omia kulttuurisia arvojaan ja

mukautumaan suomalaisen yhteiskunnan vaatimuksiin, opettelemaan uusia tapoja ja hake-
maan sopivia toimintatapoja kohdatessaan mahdollista syrjintää ja rasismia. Suomessa asumi-
nen voi olla tilapäistä, tai osa perheestä saattaa asua lähtömaassa, mikä mahdollisesti voi ai-
heuttaa erilaisia pelkoja tai huolia. Taidelähtöiset menetelmät voivat toimia siltana yli kult-
tuurirajojen ja lisätä osallisuuden tunnetta. Ammatillisen tukihenkilön taholta tuleva kannus-
taminen ja innostaminen taidelähtöisten menetelmien avulla voi avata nuorelle uudenlaisia
keinoja purkaa ahdistusta, epävarmuutta sekä tulee paremmin kuulluksi, vaikka yhteistä
kieltä ei olisi. Nuori oppii samalla erilaisia tapoja onnistuneeseen vuorovaikutukseen, joka
osaltaan voi edesauttaa nuorta saamaan ystäviä sekä nuorelle voi parhaimmillaan voi avautua
paremmat mahdollisuudet sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan.

6 Asiakkaan osallisuuden edistäminen

Osallisuuden käsite on kovin laava ja sen ymmärtämisessä voi toisinaan tulla monenlaisia vää-
rinyymmärryksiä. Kokemus osallisuudesta on aina hyvin henkilökohtainen ja jokainen kokee sen
omalla tavallaan. Osallisuus on sitä, että ihminen kokee tulleen osalliseksi johonkin merki-
tykselliseen osaan jotakin suurempaa kokonaisuutta sekä hän kokee saavansa mahdollisuuden
vaikuttaa omien asioiden lisäksi niihin asioihin, joiden ajatellaan olevan yhteisiä. Osallisu-
della on todettu olevan erityisen vahva yhteys ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja tut-
kimusten mukaan kokemus osallisuudesta edistää turvallisuudentunnetta sekä uskoa omiin tai-
toihin ja mahdollisuuksiin. (Karjalainen 2019, 13; Tulensalo, Kalliomeri & Laimio 2021, 19.)

Osallisuus voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen; osallisuus omassa elämässä, osallisuus ja
vaikuttaminen erilaisissa yhteisöissä ja prosesseissa sekä osallisuus yhteisestä hyvästä. Osalli-
suutta voidaan edistää sekä tukea erilaisten toimintojen avulla esimerkiksi erilaiset palvelut,
mielekäs tekeminen, demokratia sekä kulttuuri ja yhteisöt. Toimivien palveluiden ja tasa-ar-
voista yhteiskuntaa rakentaessa on tärkeää kiinnittää huomiota asiakasosallisuuden toteutu-
miseen. Asiakasosallisuudella tarkoitetaan sitä, että asiakkaalle annetaan mahdollisuus vai-
kuttaa omien käyttämiensä palveluiden toteuttamiseen, suunnitteluun sekä niiden arviointiin.
Asiakasosallisuuden keskeisenä tavoitteena on saada yhteiskehittämisen avulla palveluita, joi-
den toiminta vastaa asiakkaiden tarpeita ja toiveita. (Sitra 2022, 2-3.) Osallisuudesta sääde-
tään myös perustuslaissa (731/1999), kuntalaissa (410/2015), sosiaalihuoltolaissa
(1301/2014), laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) sekä laissa sosiaalihuollon asi-
akkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) sekä muissa monissa erityislaeissa (THL 2023 c).

Sosiaalinen osallisuus on 1980-luvun alussa kehittynyt käsite, jonka ajatuksena on ehkäistä
epätasa-arvoa sekä edistää yhteiskunnallista osallisuutta. Sosiaalinen osallisuus nähdään sekä
arvona että keinona torjua ja ehkäistä köyhyyden lisäksi syrjäytyneisyyttä. Yhteiskunnallinen
osallisuus vaikuttaa työhön ja toimeentuloon, koulutukseen, asuntoon, mahdollisuutta

terveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin. (Raatikainen, Rahikka, Saarnio & Vepsä 2019, 136.) Sosiaalisen osallisuuden edistämistä voidaan lisätä palveluiden saatavuuden ja niiden saavutettavuuden lisäksi ottamalla käyttöön sellaisia asiakastyömenetelmiä, joilla on osallisuutta lisäävä vaikutus. Osallisuuden edistäminen koetaan tarpeelliseksi niiden henkilöiden osalta, jotka ovat yhteiskunnallisesti ajateltuna heikoimmassa asemassa, näitä ovat muun muassa pitkäaikaistyöttömät ja työttömät, maahanmuuttajat, asunnottomat, syrjäytymisvaarassa olevat nuoret sekä mielenterveys ja päihdekuntoutajat. (Raatikainen ym. 2019, 140.)

Lapsia koskeva osallisuus on puhututtanut jo vuosia ja tämän myötä tulleen kritiikin kautta on kehittynyt lukuisia uusia ja tehokkaita lapsilähtöisiä työmenetelmiä ja toiminnallisia välineitä, joita voidaan hyödyntää lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä. Vuonna 2008 astui voimaan lastensuojelulaki, jossa veloitetaan lastensuojelun lisäksi muiden lasten ja nuorten kanssa työskentelevien toimijoiden huomioimaan lapsille ja nuorille kuuluvan oikeuden päästä osalliseksi niihin asioihin ja prosesseihin, jotka koskevat lasta itseään. Lasten osallisuutta määritellään lastensuojelulain lisäksi myös suomen perustuslaissa, nuorisolaissa, perusopetuslaissa, sekä varhaiskasvatuslaissa (Unicef 2023). Aikuisen tehtävänä on huolehtia siitä, että lapselle tarjoutuu aina mahdollisuus osallisuuteen. Osallisuutta on sitä, että lapsi saa tilaisuuden kertoa ja tuoda esille omia näkemyksiään sekä ajatuksiaan. Osallisuutta on myös sellaiset tilanteet, joissa lapsi kieltäytyy tilaisuudesta tulla kuulluksi. Aikuisen on pidettävä huolta siitä, että lapsi kokee aidosti osallisuuden turvalliseksi sekä hän mieltää aikuisen olevan luottamisen arvoinen. (Känkänen 2013, 72 & Tulensalo ym. 2021, 19.)

Yhteisöllisen taidetoiminnan tiedetään uudistavan sosiaalisia suhteita sekä vahvistavan dialogisuuden lisäksi ihmisen osallisuuden kokemusta ja osallistumista. Yhteisölliset taideprojektit synnyttävät ihmisten välille jaettuja tärkeitä kokemuksia. Ihmisten osallisuutta voidaan edistää monin eri tavoin ja keinoin, mutta erityisesti taiteellisten toimintojen tiedetään edesauttavan ja tukevan ihmisten osallisuutta ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Luovan toiminnan kautta saatu yhteinen kokemus on osallisuutta lisäävä tekijä. (Känkänen 2013, 78 & Karjalainen 2019, 28-29.)

7 Traumainformoitu työote

Traumainformoidusta työotteesta ja traumasensitiivisyydestä on viime vuosina puhuttu sosiaalialalla paljon myös mielenterveystyön ulkopuolella. Inhimillinen, myötäelävä ja tietoinen kohtaaminen ei edellytä sitä, että tiedämme kaiken asiakkaan taustasta, mutta se on kuuluksi tulemisen edellytys (Sarvela & Auvinen 2022, 8).

Traumainformoidussa työotteessa keskeisiä ajatuksia ovat lapsuudenajan haitalliset kokemukset (ACE), joiden kasautuessa on henkilölle aiheutunut niin sanottu kehityksellinen trauma.

(Sarvela & Auvinen 2022, 14). Kyseessä ei tarvitse olla selkeästi ja radikaalisti pahoinpidelty lapsi, vaan haitallisiksi kokemuksiksi katsotaan esimerkiksi toistuvat lievät menetykset, vanhempien avioeron todistaminen, köyhyys tai koulukiusaaminen. Kantasuomalaisetkin kantavat edelleen sotatraumaa jossain määrin.

Sotien keskeltä Suomeen muuttaneet pakolaisasiakkaat ovat saapuvat usein tuoreen kriisin keskeltä. Sensitiivisyys on äärimmäisen tärkeää kaikkien asiakkaiden kanssa, jotta mahdollisia traumataakkoja ei vahingossa lisätä tai avata liikaa. Viime aikoina pakolaisia on tullut Suomeen Ukrainasta, ja muutamia vuosia sitten erityisesti diktaattorien hallitsemista maista, kuten Eritrea ja Afganistan, sitä ennen Syyrian sisällissodan jaloista.

Lapsena koettu turvallisuuden tai turvattomuuden tunne aiheuttaa suoria seurauksia fyysiseen hermostoomme. Porgesin polyvagaaliteorian mukaan trauma jää ihmiselle kehon muistiin. Lapsuuden ajan henkinen ja fyysinen kärsimys ilman rakkaudellisia korjaavia kokemuksia juurtuu osaksi ihmisen hermostoa, ja voi aiheuttaa ali- ja ylivireystilojen lisäksi esimerkiksi monia sairauksia ja riippuvuuksia. Stressireaktioissa merkittävässä roolissa on nervus vagus eli kymmenes kiertäjähermo. (Sarvela & Auvinen 2022, 107)

Leikissä ja luovuudessa rikotaan totuttuja ajattelumalleja ja voidaan liikkua turvallisesti eri vireystilojen välimaastossa. Taidelähtöisistä menetelmistä erityisesti keholliset menetelmät kuten tanssi ovat jopa terapeuttisia traumojen käsittelyssä. Opinnäytetyömme ei käsittele taideterapiaa, mutta on mahdotonta vetää tiukkaa rajaa taidelähtöisten menetelmien ja taiteen terapeuttisten vaikutusten välille.

Traumainformoituun työotteeseen ja traumatietoisuuteen sisältyy peilisolujärjestelmän tunteminen. Esimerkiksi ”liikkeen peilaaminen” (Sarvela & Auvinen 2020, 116) on jos nyt ei taidelähtöinen niin hyvä toiminnallinen menetelmä tukihenkilötyöhön ja Ehjä ry:n toivomaksi Ice breakeriksi (esitellään luvussa 8), sillä peilisolujärjestelmän kautta voi luoda tehokkaan ja empaattisen yhteyden asiakkaan ja tukihenkilön välille. Peilisolutyöskentelyllä voidaan aktiivoida alivireystilaa ja rauhoittaa ylivireystilaa. Peilisoluista on alettu etsiä myös syytä autisille ominaisiin vuorovaikutusongelmiin ja epätyypillisiin aistireaktioihin (Sarvela & Auvinen 2022, 117). Myös saven muotoilu -menetelmämme (luvussa 8) pohjautuu peilisolujen yhteistoimintaan.

Globaali covid -pandemia ja ajankohtainen Ukrainan sota ovat tämän hetken yksiä isoimpia kollektiivisia traumatekijöitä yhteiskunnassamme. Kouluterveyskyselyn (2021) tulosten mukaan pandemia ja sen tuomat sosiaaliset rajoitukset ovat aiheuttaneet merkittävää stressiä ja huolta suomalaisille nuorille. Ukrainan ja Venäjän välinen konflikti helmikuussa 2022 esimerkiksi näkyi nuorten korostuneena huolenaiheena Sekaisin -chatissa, jossa joka toisen aloitetun keskustelun aihe oli sodan syttyminen. Tällä hetkellä Suomessa puhutaan uudesta huumeaallostasta sekä mielenterveyskriisistä ja voidaan vain arvailla, miten kauas näiden traumojen

seuraukset ulottuvat. ACE-kokemukset ovat yleisiä, joiden lisäksi maailmassa tapahtuu paljon ahdistavaa, mistä syystä traumainformoitu työote koetaan olennaiseksi osaksi opinnäytetyön tietoperustaa ja kaikkea työtä tämän hetken sosiaalialalla.

8 Vuorovaikutus osana ihmissuhdetyötä

Vuorovaikutus voidaan parhaiten kuvailla eräänlaisena prosessina, jossa kahden tai useamman ihmisen välillä tapahtuu joko verbaalista tai nonverbaalista keskustelua. Tämän prosessin aikana ihminen pyrkii ilmaisemaan sekä välittämään erilaisia asioitaan itsestään. Käynnissä olevan vuorovaikutusprosessin aikana ihminen samanaikaisesti sekä vastaanottaa että tulkitsee toisen ihmisen verbaalista ja nonverbaalista viestintää. Ihmisten välisen vuorovaikutuksen lisäksi vuorovaikutusta voi tapahtua myös esimerkiksi ihmisten ja eri tietojärjestelmien välillä. Vuorovaikutus mielletään eräänlaisena yhteisenä tapahtumana, jossa kaikkien osallistujien välille luodaan jotakin yhteistä ja merkityksellistä. (Tieteentermipankki 2017.)

Vuorovaikutustaidoille ominaista on lähtökohtaisesti aito halu toimia muiden ihmisten kanssa. sekä sen lisäksi se tarkoittaa sitä, että ihminen omaa taitoa ja halua vaihtaa ajatuksia, mielipiteitä, kokemuksia tai tekoja. Toisin sanoen vastavuoroisuus on keskeisintä hyvälle ja toimiville vuorovaikutustaidoille. Kannustavan ja rakentavan vuorovaikutuksen tarve korostuu niin itsensä kuin toisten ihmisten kanssa. Vuorovaikutus, joka on sävyiltään myönteistä ja rakentavaa näyttäytyy esimerkiksi läsnäolona, kuunteluna, kannustamisena, rohkaisuna, myötätuntona sekä huomioimisena. Ihmisten väliseen toimintaan vaaditaan vahvaa yhteistyökykyä ja osallistumista. (Mieli 2022.)

Viimeisten vuosikymmenten aikana monissa eri ammateissa on aiempaa vahvemmin alettu arvostamaan sekä ymmärtämään ihmisten välillä kehittyvän vuorovaikutuksen merkityksellisyttä. Ihmisten parissa tehtävän työn yhdeksi tärkeimmäksi ja merkittävämmäksi työvälineeksi on havaittu olevan vuorovaikutus. Tällä tarkoitetaan muun muassa sitä, että jokaisella työntekijällä on henkilökohtainen vastuu omista vuorovaikutustaidoista sekä omien yksilöllisten työtehtäväkohtaisten tavoitteiden saavuttamisesta. (Kiesiläinen 2004, 29-30.)

Ihmisten parissa työskentelevän ammattilaisen on erityisen tärkeää ymmärtää asiakastyössä tapahtuvan vuorovaikutusosaamisen merkitys. Vuorovaikutuksen moniaisuuden ymmärtämisen lisäksi ammattilaisen on huolehdittava omasta vuorovaikutuksen toimivuudesta sekä sen laadusta, erityisesti silloin kun työskentely on luonteeltaan tavoitteellista. Ammattilainen ei myöskään saa kovin kevein perustein katkaista hänen ja asiakkaan välillä syntynyttä vuorovaikutussuhdetta, sillä toiminnan tulee ensisijaisesti olla asiakkaan omaa etua ja hyvinvointia edistävää. (Kiesiläinen 2004, 39.)

Kiesiläinen (2004, 39-40) kuvaa teoksessaan, miten hän ajattelee, että jokaisella ihmisellä on työväliseenään vuorovaikutuskanava, jonka kautta ihminen voi vastaanottaa, että lähettää itsestään erilaisia viestejä. Kiesiläinen (2004, 39-40) mieltää vuorovaikutuskanavan käsittävän koko ihmisen, sillä ihminen viestii puheen lisäksi myös eleiden, ilmeiden, kehon asentojen, tekojen sekä äänenpainotteiden kautta. Sujuvan kommunikoinnin takaamiseksi olisi ensiarvoisen tärkeää, että jokainen ammattilainen kykenisi hahmottamaan ja ymmärtämään omien viestiensä laatua. Vuorovaikutustaitojen opettelua voidaan oppia harjoittelemalla, mutta niiden harjoittelu ei onnistu yksinään, vaan taitojen harjoitteluun tarvitaan aina toinen ihminen, joka toimii itselleen peilinä. Toinen ihminen voi toimia peilinä esimerkiksi erilaisille tunteille ja ajatuksille. Ihminen luo itsetään tietynlaisia kuvia itselleen, mutta loppujen lopuksi elämään luodut merkitykset rakennetaan muiden ihmisten avulla. Yksilön elämänkaari värityykin valtaosin muiden ihmisten kanssa koetuista vuorovaikutustilanteista. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2008, 59.)

Haasteita vuorovaikutukseen voi tuoda monenlaiset eri tekijät, näitä voivat olla esimerkiksi tilanteet joissa toisena osapuolena olevan henkilön intressit ja yhteiselle työlle asetetut tavoitteet poikkeavat työntekijän omista tavoitteista. Kiesiläinen (2004, 31) toteaaakin että, vastarinnan tai haluttomuuden taustalla voi hyvin usein olla moninaisia syitä, mutta usein miten syynä on kuitenkin monissa työyhteisöissäkin monille tutuksi tullut muutosvastaisuus. Oikeanlaista ammattitaitoa vaativia tilanteita ovat niitä, joissa molempien osapuolten välille on kehittynyt jonkinasteinen negatiivissävytteinen jännite. Asiakkaiden kanssa koetut tilanteet voivat toki olla ajoittain todella haastavia, mutta pääasiassa ammattilaisen tehtävänä on pitää kiinni omasta ammatillisuudestaan ja toimia vaativissakin tilanteissa ammattimaisesti. Yllättäen saattaa tulla myös tilanteita, joissa vuorovaikutuksessa olevat molemmat osapuolet ovat ammattilaisia ja tällöin vastuu vuorovaikutuksesta siirtyy tietenkin molemmille osapuolille. (Kiesiläinen 2004, 44-45.)

Vuorovaikutukseen liittyvää problematiikkaa on vuosia pyritty ratkomaan monin eri keinoin, kuten esimerkiksi erilaisilla hoito- ja kasvatusohjeilla sekä muilla terapeuttisilla tavoilla. Näiden avulla on voitu löytää monia hyviä ja hyvin toimivia toimintamalleja ja työkaluja, joista voi olla hyötyä monenlaiselle ammattilaiselle, joka kohtaa työssään erilaisia ihmisiä. Yhtään keskenään samanlaista vuorovaikutustilannetta ei pääse syntymään, vaan jokainen tilanne nähdään yksilöllisenä ja omanlaisena tapahtumana, joka tarkoittaa myös sitä, että kaikki samat hyväksi todetut menetelmät eivät sovellu kaikkiin ihmisiin. Hyvän ja onnistuneen kohtaamisen myötä voidaan parhaimmillaan saada käännteentekeviä muutoksia asiakkaan elämäntilanteeseen, erityisesti silloin kun yksilö on aidosti muutosmyönteinen ja halukas muuttamaan omaa toimintatapaansa. (Mönkkönen 2018,19.) Yksi merkittävän tärkeä osa asiakastyötä on osata kuunnella asiakasta sekä luoda yhteistä ymmärrystä. Ihmisen perustarpeisiin kuuluu ymmärretyksi tulemisen lisäksi tarve tulla kuulluksi. Tunne siitä, että on tullut ymmärretyksi ja

kuulluksi voi vaikuttaa myönteisesti sekä psyykkiseen että fyysiseen hyvinvointiin. (Vilen ym. 2002,62.)

Hyvät vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä sekä asiakkaan että työntekijän itsensä kannalta, sillä ammattilaisen ja asiakkaan välinen aito ymmärrys on keskeisin tekijä työlle asetettujen tavoitteiden onnistumisille. Taide toimii hyvänä ja tehokkaana vuorovaikutusvälineenä erilaisten asiakkaiden parissa tehtävässä työssä. Työskentely, joka painottuu vuorovaikutukselliseen tukemiseen, keskittyy yleensä vain myönteisten muutosten havainnointien lisäksi voimaantumisen tunteeseen. (Vilen ym. 2008, 303-304.) Työssä tärkeintä on luoda asiakkaalle ja hänen maailmalleen eräänlainen tila, jossa hän saa halutessaan mahdollisuuden ilmaista itseään tavalla, jonka hän kokee turvalliseksi. Hyviä ja toimivia vuorovaikutusta tukevia taidelähtöisiä menetelmiä löytyy monenlaisia ja niitä voi hyödyntää esimerkiksi asiakkaan kanssa, jolla on sanat hukassa tai heikot verbaaliset vuorovaikutustaidot. (Vilen ym. 2008, 304-306)

9 Kehittämisestä ja tutkimusmenetelmistä

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on innovoida ja kehittää uusi taidelähtöisten menetelmien opas työkaluksi Ehjän ammatillisille tukihenkilöille. Opas sisältää helppokäyttöisiä menetelmiä tukihenkilötyön tueksi. Menetelmien tulee olla riittävän monipuolisia, jotta kukin työntekijä ja asiakas löytää itselleen parhaiten soveltuvan menetelmän. Tavoite on tuottaa mahdollisimman matalan kynnyksen menetelmävalikoima, joka kannustaa taiteisiin perehtymättömän työntekijän kokeilemaan taidelähtöisiä menetelmiä. Visuaalisesti oppaan ulkoasu on tarkoitus olla houkutteleva ja sisällön helppolukuinen ja tiivis, siten pyrimme innostamaan mahdollisimman useaa käyttäjää kokeilemaan rohkeasti menetelmiä.

Tämän opinnäytetyön toteutusmuoto on tutkimuksellinen kehittämisestä. Tutkimuksellinen kehittämisestä voi saada alkunsa eri lähtökohdista, muun muassa organisaation kehittämistarpeesta tai halusta uudistua ja kehittyä. Tutkimuksellisen kehittämisen tarkoitus voi olla ratkaisun etsiminen johonkin käytännön ongelmaan tai tuottaa uusia ideoita, käytäntöjä, tuotteita tai palveluita; tässä opinnäytetyössä tuotos on opas. Kehittämisessä ei vain kuvailla asioita, vaan siinä etsitään parempia ratkaisuja ja asioita viedään käytännössä eteenpäin. (Ojasalo, Moilanen, Ritalahti, 2014)

Kehittäminen voi olla hankeperustaista tai jatkuvaa. Hankkeella tai projektilla on määritellyt tavoitteet, tietyt toimintatavat ja aikataulu sekä arviointiasetus. Kehittäminen voi olla myös jatkuvaa toimintaa, esimerkiksi organisaation laatutyö. Tämän opinnäytetyö on selkeä, tietyntyyppinen projekti, jolla on alku ja loppu, eli työelämässä tällainen oppaan valmistusprojekti olisi useimmiten hanke. (Toikko, T., Rantanen, T. 2009, 15)

Kehittämistyö voi olla innovaatio tai diffuusio. Innovaatio on jonkin uuden asian kehittäminen, kuten tässä tapauksessa uudenlainen opas. Diffuusio taas tarkoittaa jonkin jo valmiin asian levittämistä. Tavallaan taidelähtöisten menetelmien opas on sitäkin, sillä emme ole keksineet itse taidelähtöisten menetelmien konseptia. (Toikko & Rantanen 2009, 15).

10 Oppaan toteutus

Opaskirjallisuus on laaja ja monimuotoinen käyttökirjallisuuden laji, johon kirjallisuutta harastamattomatkin usein turvautuvat. Oppaalle ominaista ja toivottavaa on olla ajantasainen, yleistajuinen, luotettava, käytännöllinen, päivitettävä ja käyttäjäkeskeinen. (Jussila, R., Ojanen, E., Tuominen, T. 2006) Opasta suunniteltaessa halusimme tuottaa produktio, joka palvelisi parhaalla mahdollisella tavalla tilaajan toiveita. (Vilka & Airaksinen, 2003, 51)

10.1 Ideointi

Oppaan ideointi on alkanut tammikuussa 2023 Ehjä ry:n tehtyä alustavan tilauksen. Aluksi opinnäytetyöraporttiin on koottu tarvittava tietoperusta, johon pohjautuen on kirjattu samanaikaisesti vapaamuotoista idealistaa oppaan tulevasta sisällöstä ja kohderyhmälle relevanteista taidelähtöisistä menetelmistä. Kaikenlaisen ideoinnin lähtökohtana ja perustana on pyrkiä löytämään sellainen aihe, joka herättää kaikkien osapuolten välillä aitoa mielenkiintoa. Toimintasuunnitelmalle tärkeintä on se, että ihminen kykenee ideansa johdonmukaiseen jäsentelyyn tavoitteet huomioiden (Vilka & Airaksinen 2003, 26).

Ideointi tuntui meistä molemmista melko mielekkäälle ja jopa helpolle, sillä meitä molempia kiinnostaa jo ennestään hyvin vahvasti luovuus ja sen eri ilmenemismuodot. Ideoinnin lisäksi koimme tärkeäksi keskustella työhön sitoutumisesta, aikatauluista ja muista henkilökohtaisista tavoitteista, sillä halusimme molemmat varmistuksen siitä, että meillä on yhtenevät tavoitteet opinnäytetyömme suhteen. Totesimme, että arjen kiireiden vuoksi meillä molemmilla tulee olemaan aikatauluttamisen suhteen haasteita, mutta muiden työtä koskevien tavoitteiden suhteen olemme hyvin samoilla linjoilla toistemme kanssa.

Ennen työn aloittamista tarkistimme, että valitusta aiheesta löytyy riittävän kattavasti kirjallista tietoa, jota myös löysimmekin niin kirjallisena kuin sähköisenä. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 79) Tarpeen oli myös selvittää, löytyykö vastaavanlaisia ideoita alalta, sillä opinnäytetyön on tarkoitus tuottaa alalle jotakin uutta. (Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003) Kävimme läpi Theseuksesta löytyviä opinnäytetöitä eri hakusanoin (taidelähtöiset menetelmät, tukihenkilötyö, opas taidelähtöisiin menetelmiin), emmekä löytäneet mitään vastaavaa, joten aiheemme on perin validi.

Opinnäytetyömme tietoperustassa taidelähtöiset menetelmät ovat tukihenkilötyön fokuksessa, mutta oppaaseen jätämme myös jatkokehittelyn varaa kulttuurihyvinvoinnin suhteen. Alustavaan ideaan oppaasta sisältyi myös lista Keski- ja Itä-Uusimaan Ehjä ry:n (Järvenpään) toimipisteiden lähialueilla sijaitsevista maksuttomista tai edullisista kulttuurikohteista, joissa ammatillinen tukihenkilö ja asiakas voisi vaivatta vieraila, mutta tämänkaltaisen paikallinen info päädyttiin jättämään oppaasta pois, sillä Ehjä ry toivoi voivansa jakaa opasta valtakunnallisesti kaikkien alueiden ammatillisille tukihenkilöillensä. Pidämme kuitenkin kulttuurihyvinvointia tärkeänä käsitteenä avata opinnäytetyön tietoperustassa, sekä kulttuurillisia keinoja tutustumisen arvoisena vinkkinä Ehjä ry:n tukihenkilöille asiakkaidensa osallistamisen edistämiseksi.

10.2 Suunnittelu

Suunnitteluvaiheessa pohdimme, millä keinoin idean tavoitteet ovat saavutettavissa: mistä tarvittava sisältö ja millä ohjelmalla toteutus. Ulkoasun päätimme toteuttaa itse ilmaisella Canva-ohjelmalla.

Oppaan sisältö tuli olla tukihenkilöitä ajatellen helppokäyttöisiä taidelähtöisiä menetelmiä, jotka soveltuvat lapsille ja nuorille. Painopisteeksi rajasimme voimavaralähtöisyyden, koska nuorilla on usein itsetunto hauraimmillaan, ja asiakkaan kannattelu sekä voimaannuttaminen on mielestämme tukihenkilötyön ydintä. Mukana oli oltava Ehjän pyynnöstä myös kevyitä ice breakereitä, sillä asiakkaat voivat varsinkin aluksi olla pidättyväisiä. Punaisena lankana meillä on koko ajan ollut se oletus, että lasten ja nuorten mielestä pelkkä keskustelu on liian ”kuivaa”, eli ”yhteisen kolmannen” (common third) kuten jonkin taidetoiminnan mukaan tuominen tapaamisille on jo itsessään ice breaker.

Emme suunnitelleet opasta varsinaisesti taideterapeutiksi oppaaksi, koska opiskelemme sosionomeiksi emmekä taideterapeuteiksi, mutta joillakin valitsemillamme menetelmillä voi olla ehdottomasti terapeuttinen vaikutus asiakkaaseen. Kaikella tekemisellä voi olla terapeuttinen vaikutus, mutta todelliseksi terapiaksi työskentely muuttuu vasta silloin, kun sillä haetaan tietoisesti ja tavoitteellisesti muutosta parempaan ja tasapainoisempaan elämään. (Lieppinen, M. 2011.)

Olimme tässä vaiheessa pitkin prosessia listanneet vapaamuotoisesti konkreettisia ideoita erilliselle tiedostolle, ja lisää menetelmäideoita listalle saimme konsulttiltamme. Oppaaseen tulisi vähintään kaksikymmentä erilaista menetelmää ohjeineen ja kuvineen, koska tukihenkilöllä tulee olla varaa valita itselleen mieluisia menetelmiä. Oppaan kuvien tekijänoikeuksiin kiinnitimme luonnollisesti huomiot, mikä on osa tutkimuksen etiikkaa. Oppaan layout suunnitellaan A4-kokoon helppouden ja käytettävyyden (tulostettavuus) vuoksi.

Ulkoasu tehtäisi joko Ehjä ry:n graafisen ilmeen mukaiseksi tai jos saisimme itse vaikuttaa asiaan, niin valintamme on tehdä oppaan ulkoasusta mahdollisimman värikäs ja iloinen.

Tutkimuslupaa emme tarvinneet, sillä keräisimme palautetta vain EHJÄ ry:n työntekijöiltä. Tämä asia vaikutti myönteisesti rajalliseen aikatauluamme, sillä tutkimuslupan saaminen vie normaalisti noin kuukauden. Henkilötietojen tarpeellisuutta tieteellisessä tutkimuksessa on arvioitava mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Käsiteltävien henkilötietojen määrä on pyrittävä minimoimaan, ja tämän teimme, vaikka asiakkaiden tietoja ei tarvinnut käsitellä, pyytämällä yhteistyöhenkilöä koordinoimaan työntekijöiltä saadut palautteet. Arviossa on huomiotava henkilötietojen määrän lisäksi se, millaisia henkilötietoja tutkimuksessa käsitellään. Tietosuoja-asetus korostaa tietojen minimointia erityisesti silloin, kun henkilötietoja käsitellään tieteellisestä tutkimusta varten (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2023).

Toiveenamme oli, että mahdollisimman moni työntekijä pääsisi osallistumaan paikan päällä toteutettavaan oppaan esittelytilaisuuteen, sillä mielestämme tämä takaisi myös sen, että kyselylomakkeeseen tulee riittävän monelta työntekijältä vastauksia. Jos emme saisi fyysisesti riittävästi työntekijöitä paikan päälle, niin olimme suunnitelleet varavaihtoehtona pitävämme opasta koskevan esityksemme etänä. Näin toimimalla uskoimme, että osallistujamäärä saattaisi nousta merkittävästi.

10.3 Toteutus

Opasta aloimme työstämään viikolla 21/2023. Tuotos päätettiin tehdä sähköiseen formaattiin, sillä sähköisessä muodossa olevaa opasta on helpompi jakaa sekä päivittää. Myös Ehjä ry:n työntekijöiden toiveena oli saada opas sähköisessä muodossa. Opas on kuitenkin toteutettu siten, että sitä on mahdollista myös tulostaa ja painattaa.

Oppaaseen valitsimme menetelmiä sillä näkökulmalla, mikä voisi hyödyttää kohderyhmän itsetuntemusta, voimaantumista ja valtaantumista. Jokaisen menetelmän kohdalle nimesimme tarkoituksen, johon kyseistä menetelmää voi käyttää.

Oppaan väliversiot säilytettiin ja päivättiin prosessin arviointia varten. Oppaan laatiminen oli meille helppo ja hauska osuus. Opas tehtiin sähköiseksi, käytettävyydeltään toimivaksi (helposti ruudulta luettavaksi ja samalla tulostettavaksi) tuotteeksi. Oppaaseen tuli yksi menetelmä per sivu (havainnollistava kuva, menetelmän tavoite, menetelmä kuvaus ja napakka ohjeteksti, listaus tarvittavista materiaaleista sekä mahdolliset lähteet ja linkkejä, joista voi lukea lisää tai tulostaa materiaaleja.) Nettilinkit eivät välttämättä ole aina kovin pitkäikäisiä, joten tämän vuoksi pyrimme avaamaan itse oppaaseen jokaisen menetelmän mahdollisimman konkreettisesti. Nettilinkkien lyhytikäisyyden vuoksi päätimme tehdä oppaan ensisijaisesti

sähköiseen eli muokattavaan ja helposti jatkokehiteltävään muotoon. Ulkoasun suhteen Ehjä ry:llä ei ollut vaatimusta noudattaa organisaation graafista ilmettä, joten saimme tehdä oppaan ulkoasusta vapaasti omannäköisen, ja mielestämme sen tuli olla värikäs ja iloinen jotta se kiinnittää tukihenkilön mielenkiinnon ja houkuttaa kokeilemaan menetelmiä. (Liite 1)

Canva soveltui monipuolisuutensa, helppokäyttöisyytensä ja maksuttomuutensa puolesta hyvin oppaan tekoon. Canvassa on lukemattomia mahdollisuuksia visuaalisesti näyttävän lopputuloksen luomiseen suhteellisen vähällä vaivalla ja joutumatta huolehtimaan tekijänoikeuksista kuvien osalta. Canvassa on myös maksullisia elementtejä, joiden kanssa kannattaa olla varovainen, sillä lasku muodostuu siinä vaiheessa, kun valmista työtä aletaan tulostaa tai lähettää sähköisesti eteenpäin. Canvan suurimmaksi haasteeksi osoittautui pdf:n valtava koko, ja vaati ylimääräisiä työtunteja saada tekninen haaste ratkottua, jotta pdf:stä sai sähköpostikokoisen.

Aiomme painattaa omakustanteisesti myös yhden painetun niteen Ehjä ry:lle sekä yhden kappaleen meille itsellemme. Painettu versio on sekä kiva muisto että tyylikäs työnäyte käytettäväksi työnhaussa, sekä ihan omassa työssäkin tulevaisuudessa.

10.4 Arviointi

Toiminnallisena kuvailun opinnäytetyön arvioinnin voi hyvin toteuttaa työn kautta saadun tavoitteiden saavutusten perusteella. Arvioinnin avulla voidaan mitata työn toteutustapaa sekä työn lopputulosta ja miten se vastasi alkuperäistä ideaa. Toki luonnollisestikin on tilanteita, kun voidaan todeta, ettei kaikki opinnäytetyölle asetetut tavoitteet päässeekään toteutumaan tai osa työtä koskevista tavoitteista on pitänyt matkan varrella muokata. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 154-155.)

Tarkoituksenamme oli alun perin päästä toteuttamaan oppaan esittely fyysisesti paikan päällä Ehjä ry:n omissa tiloissa. Suunnittelimme myös erään korttimenetelmän kokeilua työntekijöihin ice-breakerinä. Yhteistyökumppanimme suosittelee kuitenkin kesälomakauden vuoksi, että keräisimme palautteet sähköpostitse, ja näin myös tavoitimme tukihenkilöitä valtakunnallisesti. Keräsimme Ehjän työntekijöiltä produktiotamme koskevat palautteet sähköpostitse, sillä tällä tavalla saimme varmistettua sen, että mahdollisimman moni saa ainakin mahdollisuuden vastata kyselyyn.

Palautekyselymme oli puolistrukturoitu kysely (Liite 2), joka koostui yhdestä monivalintakysymyksestä; "Innostaako opas kokeilemaan taidelähtöisiä menetelmiä?" jonka vastausvaihtoehdot ovat kyllä tai ei. Vastauksen jälkeen seuraa avoin kysymys: "Jos vastasit kyllä/ei, niin perustele miksi". Avoimen kysymyksen tarkoituksena on pyrkiä saamaan rehellisempää, yksityiskohtaisempaa ja rakentavaa palautetta yleisesti oppaasta ja siihen valikoiduista menetelmistä. Halusimme tutkimuseettisistä syistä (TENK2023) pitää palautteenannon anonyyminä,

joten pyysimme yhteyshenkilöämme Järvenpään Ehjästä jakamaan kyselysähköpostin eri kaupunkien toimipisteisiin ja koordinoimaan vastausten lähetyksen takaisin meille heinäkuun 2023 loppuun mennessä.

Oppaan palaute saatiin sovitusti koko Suomen Ehjä ry:n ammatillisilta tukihenkilöiltä sähköpostitse. Ehjä ry. voi kerätä palautetta myös asiakkailtaan ja halutessaan jatkojalostaa opasta myöhemmin. Palautteet ja henkilötiedot, jotka mahdollisesti näkyivät sähköpostin lähettäjän tiedoissa, hävitettiin.

Kyselyn ainoaan määrälliseen kyllä/ei -kysymykseen "Innostaako opas kokeilemaan taidelähetoisiä menetelmiä?" saimme ainoastaan kyllä-vastauksia. Rajasimme diagrammin pois raportista, sillä 100 % tuloksella se ei toisi havainnollistavaa lisäarvoa. Avoimet palautteet olivat runsaita, ja pääosin positiivista. Rakentavaa kritiikkiä saimme linkkien mahdollisesta vanheneemisesta, joidenkin menetelmien lapsekkuudesta sekä yhdellä sivulla olleesta kesken jääneestä tekstistä. Tässä joitain lainauksia:

Olemme Ehjässä olleet erittäin tyytyväisiä tekemäänne menetelmäoppaaseen.

"Kuka olen" -tehtävä vaikuttaa erityisen hyvältä. Sen kautta nuoret pääsevät myös reflekttoimaan itseään, mikä on äärimmäisen tärkeää.

Menetelmiä on monipuolisesti ja itse pidän siitä, että osaan riittää vain kynä ja paperia.

Linkkejä oli joissain menetelmissä aika paljon, jotka voivat piakkoinakin olla toimimattomia.

Erittäin hyvä käsikirja! Käyttäjäystävällinen ohjeineen. Hyvää materiaalia, joka varmasti tulee käyttöön.

Hyvä kooste ja helppo pitää vaikka esillä antamaan inspiraatiota. Ihanan näköinen!

Vahvuuskortit ja unelmakartta ovat sellaisia, jota voisin hyödyntää enemmän. Varsinaisesti murrosiässä on nuorilla paljon epävarmuutta itsestään, heikko itseluottamus, heikompi itsetuntemus, näitä voi olla vaikeampi ilmaista.

Opas innosti kokeilemaan menetelmiä, koska itse opas on kaunis ja selkeä. Menetelmät ovat yksinkertaisia ja matalalla kynnyksellä toteutettavia.

Ehdottomasti innosti ottamaan käyttöön jatkossa, tuli jo monta ideaa mieleen, kuinka voisin käyttää omien asiakkaiden kanssa

Hyvä että nostitte alussa esille heti, että kyse ei ole mistään terapiasta vaan ihan vain tueksi keskusteluun, laskee kynnystä käyttää rohkeammin

Ihanaa kun on näin paljon kerätty eri vaihtoehtoja linkkeineen samoihin kansiin. Helppottaa tosi paljon omaa työtä, kun nyt voi samasta paikasta etsiä sopivia vaihtoehtoja

Hienoa että ohjeistukset ovat lyhyitä ja simppeleitä, myös se helpottaa nopeasti löytämään tilanteeseen sopivat vaihtoehdot

Taidemenetelmät näyttäisivät olevan hyvä keino työskennellä niiden asiakkaiden kanssa, joiden kanssa ei ole yhteistä kieltä/ kielellinen ilmaisu on heikkoa tai jotka eivät ole vielä hyviä sanoittamaan ajatuksiaan ja tunteuksiaan

Erityismaininta äärimmäisen kauniista visuaalisesta ilmeestä oppaassa. Jo se houkuttelee lukemaan tuota opasta säännöllisesti.

Aikataulumme ja opinnäytetyön laajuuden puitteissa emme tehneet isoja muutoksia kommenttien pohjalta, vaan jätämme oppaan jatkokehittelyn yhteistyökumppanillemme Sähköisessä muodossa olevaa opasta, on helppo muokata. Yhdellä sivulla huolimattomuusvirheenä kesken jäänyt teksti tietysti korjattiin kuntoon.

11 Eettisyys ja luotettavuus

Aloittaessa opinnäytetyön tekijöiden mahdollinen esteellisyys, jota ei ollut, selvitettiin. Esteellisyys tarkoittaa sitä, että opinnäytetyön tekijä olisi käsiteltävään asiaan, sen asianosaan tai kehittämistyön vaikutuspiiriin kuuluviin henkilöihin sellaisessa suhteessa, joka vaarantaisi hänen puolueettomuutensa. Opinnäytetyön tutkimuseettiseen säännöstyön perehdyttiin kokonaisuudessaan. Tietosuojasta ja tietoturvasta huolehdittiin koko prosessin ajan. (Arene 2023).

Opinnäytetyösopimus laadittiin yhteistyökumppanin kanssa ja tutkimusluvan tarve selvitettiin, eikä lupaa tarvittu. Asiakkaiden kanssa ei oltu missään tekemisissä prosessin aikana. Palautteen keruussa huolehdittiin tukihenkilöiden suostumuksesta sekä siihen osallistumiseen oli oikeus myös kieltäytyä. Henkilötietojen käsittely minimoitiin alusta alkaen ja lopuksi huolehdittiin, ettei opinnäytetyöhön jäänyt muiden kuin opinnäytetyön tekijöiden ja lähteiden kirjoittajien nimet. Tukihenkilöiltä kerätyt palautteet hävitettiin lopuksi, käytettyjen tietokoneiden roskakorit tyhjennettiin. Prosessin aikana syntyneet muistiinpanot toimitettiin tietoturvajäteisiin silputtavaksi.

Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehty tutkimus on kokonaisuutena ainutkertainen, eikä siten toistettavissa. Luotettavuutta voidaan kuitenkin mitata siten, että toinen tutkija päätyisi vähintään samaan tulkintaan, jonka tutkimuksen tekijä on tutkimuksensa perusteella esittänyt. Luotettavuutta arvioidessa pitää ottaa myös huomioon puolueettomuusnäkökulma, sekä se että tutkijan oma arvomaailma vaikuttaa tutkimuksessa tehtyihin valintoihin. Tutkimuksen tekee arvovapaaksi se, että tutkija paljastaa oman arvomaailmansa, ja tekee kaikki tutkimukseen liittyvät asiat läpinäkyviksi. (Vilka 2021, 197-198.)

Eettisyys pidettiin tärkeänä arvona koko opinnäytetyöprosessin ajan ja työn sisältö suunniteltiin ja toteutettiin kaikkia osapuolia kunnioittaen, rehellisesti ja avoimesti (TENK 2023). Kehittämistyöhön ei ole saatu rahoitusta, ja kaikki prosessin vaiheet on suoritettu maksuttomia ohjelmia käyttäen. Opinnäytetyön tekijät painattavat omat kappaleet oppaasta omakustanteisesti. Oikeudet jäävät tilaajalle, ja tekijät eivät aio levittää opasta kaupallisessa tarkoituksessa, vaan painattavat sen omaan käyttöön sosiaalialan töissään sekä työnäytteeksi esimerkiksi työhaastattelutilanteita varten.

Työnjako parityössä oli tasavertaista ja työskentely joustavaa ja molempien tekijöiden elämäntilanteet huomioonottavaa ja joustavaa. Opinnäytetyö on eettisesti kestävä ja opinnäytetyön aihe ihmisarvoa kunnioittava ja sen kohderyhmää valtaannuttava.

12 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda taidelähtöisten menetelmien opas tukihenkilötyöhön. Oppaan tarkoitus oli olla innostava, helppolukuinen ja helppokäyttöinen, jotta Ehjä ry:n tukihenkilöt hyötyisivät ja kynnys kokeilla taidelähtöisiä menetelmiä madaltuisi. Tekijöiden yhteinen visio oli tehdä oppaasta myös graafisesti kaunis ja inspiroiva. Koimme tärkeäksi, että luomamme opas tulee myös olemaan hyödyksi meidän molempien työelämässä.

Työelämäkumppaniksi valikoitui Ehjä ry, sillä pidämme lastensuojelualaa todella tärkeänä ja erityisesti tässä ajassa, kun lasten ja nuorten pahoinvointi on paljon esillä: Nuorten huume-kuolemat lisääntyvät, samoin kuin lasten ja nuorten yleinen ahdistus ja mielenterveysongelmat. Meitä myös huolestuttaa tämän hetken oikeistohallituksen lapsiperheisiin ja opiskelijoihin kohdistuvat leikkaustoimet (Mieli ry, 2023). Järjestöt, kuten Ehjä ry., paikkaavat ainutlaatuisella tavalla julkisen sektorin resurssipulaa, ja tätä kirjoittaessa myös järjestöille myönnettävät, elintärkeät apurahat ovat leikkausuhan kohteena. Lisäksi lastensuojelun jälkihuollon yläikärajaa suunnitellaan laskettavaksi 25 ikävuodesta 23 ikävuoteen. Lapsissa ja nuorissa on jokaisen yhteiskunnan tulevaisuus, joten vain aika näyttää, miten me aikuiset ja sosiaalialan työntekijät näiden resurssien puitteissa onnistumme tukemaan tätä sukupolvea riittävästi.

Opinnäytetyön toteutustavaksi valittiin tutkiva kehittämistyö, sillä projektiluontoinen työskentelymuoto, jossa saa käyttää myös luovuutta ja jossa syntyy konkreettinen käsinkosketeltava tuotos, koettiin mielekkääksi. Oppaan tekemisessä sai myös käyttää itsellemme tuttua visuaalista suunnittelua sekä luovuutta. Tätä opinnäytetyötä tekemällä vahvistimme ammattitaitoamme, sillä sekä taidelähtöiset menetelmät että tukihenkilötyö kuuluvat molempien urasuunnitelmiin.

Olemme jo opinnäytetyöprosessin loppupuolella käyttäneet oppaan menetelmiä töissämme yläkoulussa sekä hoivakodissa. Kouluvalmentajan työssä kiusaamisteeman pohtimiseen on

sopinut hyvin menetelmämme Temperamenttiteemi, joka on toiminut välineenä oppilaiden erilaisuuden ymmärtämisessä ja ihmisten moninaisuuden hyväksymisessä. Olemme hyvin tyytyväisiä siitä, että saimme soveltaa jo opinnäytetyötä tehdessä opittuja asioita työhöme.

Koimme tuotoksen tekemisen sekä sen ideoimisen hyvin mieluisaksi ja mielenkiintoiseksi prosessiksi. Tuotoksen suunnittelu ja toteutusvaihe eteni omalla painollaan ja joustavalla aikataululla. Ajankäyttö, lähinnä työn, perheen ja opinnäytetyön yhdistäminen aiheutti meille haasteita ja jonkin verran viiveitä, mutta otimme tämän huomioon jo ennen yhteistyöhön ryhtymistä. Ymmärsimme hyvin toisiamme ja perhe-elämän muuttuvia tilanteita, eikä mahdollisista viiveistä tehty ongelmaa.

Opinnäytetyö oli meille molemmille monin tavoin opettavainen ja ajatuksia herättävä prosessi. Kerrytimme kokemusta kehittämisprosessista, loimme oman näköisen oppaan, joka myös miellytti tilaajaa. Opinnäytetyötä tehdessä oivalsimme paljon uusia asioita, jotka liittyivät taiteisiin ja taidelähtöisiin menetelmiin sekä pääsimme hyödyntämään luovia menetelmiä omassa työympäristössämme. Opinnäytetyötä koskevista ajankäytön haasteista huolimatta saimme sisällytettyä opinnäytetyöhön kaikki mielestämme oleelliset asiat. Opinnäytetyön tekeminen vahvisti mielenkiintoamme taidelähtöisiä menetelmiä kohtaan sekä vahvisti meidän ammatti-identiteettejämme.

Oppaasta saadun palautteen pääasiallisena tarkoituksena on kehittää ja syventää ammattitaitoamme. Olimme todella ilahtuneita saadessamme työstämme positiivista palautetta. Oppaan ulkoasua sekä sen houkuttelevuutta keuhuttiin, mutta erityistä kiitosta sai oppaan sisältö, joka pitää sisällään monipuolisesti tukihenkilötyöskentelyyn soveltuvia uusia ja innostavia ideoita. Kahdessa eri palautteessa mainittiin nettilinkeistä, jotka tosiaan eivät kestä aikaa kovin hyvin, ja tämä oli mielestämme tärkeä huomio. Jatkokehittelynä harkitsimme tarkkaan mitä linkkejä ottaa mukaan ja jättäisimme niiden määrän mahdollisimman vähäiseksi.

Toinen kritiikin aihe yhdessä palautteessa oli, että tällä hetkellä Ehjässä on asiakkaina paljon nuoria, ja oppaaseen valitut menetelmät olivat lapsellisia, eli menetelmät olisivat saaneet olla suunnitellut isommille lapsille. Me toisaalta koemme pienen lapsekkuuden olevan tietyllä tavalla tervettä myös teini-ikäisille ja jopa aikuisille. Täytyy myös muistaa, että joskus lastensuojelun asiakkaina olevilla nuorilla on jäänyt lapsuusvaihe välistä tai kokonaiskehitykseen nähden liian lyhyeksi, joten se on tietoinen valinta, että oppaassa käytetyt menetelmät ovat tyyliltään keveitä.

Luovuus on voimavara, se voi olla myös eräänlainen tärkeä selviytymiskeino. Luovuuden avulla voidaan parhaimmillaan vahvistaa stressinhallintaa sekä lisätä itsetuntemusta ja ymmärrystä ihmisten erilaisuutta kohtaan. Taiteella ja kulttuurilla tiedetään olevan monenlaisia positiivisia terveysvaikutuksia, joiden puolesta puhuvat lukuisat kansainväliset tutkimuksetkin. Olemme vahvasti sitä mieltä, että taiteellisten toimintojen kautta voidaan vaikuttaa

myönteisesti ihmisen koettuun psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen, sekä sen avulla voidaan mahdollisesti jopa parantaa ihmisen elämänlaatua kokonaisvaltaisesti. Uskomme myös, että taiteiden kokemisen sekä sen tekemisen myötä voidaan vahvistaa sekä lisätä ihmisten kokemaa yhteisöllisyyttä sekä osallisuutta. Luova tekeminen on jo itsessään kovin terapeutista ja rentouttavaa. Luovien menetelmien avulla voidaan myös päästä käsittelemään omia tunteita ja ajatuksia.

Taidelähtöisiä menetelmiä on helppo soveltaa erilaisiin tarpeisiin, ne ovat edullisia toteuttaa sekä ne sopivat hyvin eri ikäisten ja eri asiakasryhmien kanssa tehtävään työskentelyyn. Olemme sitä mieltä, että sosiaalisesti osallistavia toiminnallisia luovia menetelmiä tulisi entistä vahvemmin ja monipuolisemmin hyödyntää erityisesti sosiaali-, terveys- ja kasvatusalilla, mutta myös monenlaisissa muissa toimintaympäristöissä. Sosiaali- ja terveydenhuollon koulutusrakenteen sisältö kaipaisi myös mielestämme uudistuksia, kuten esimerkiksi lisäämällä kulttuuriin ja taiteisiin perustuvia täydennyskoulutuksia.

Opasta voi mielestämme hyödyntää laajalti myös monessa muussa yksilötyössä kuten esimerkiksi kouluvalmentajan ja kuraattorin työssä, vammais- ja vanhustyössä, ylipäänsä sosiaaliohjauksessa sekä jopa itse työntekijöille suunnatuissa työnohjauksissa lisäämään yhteisöllisyyttä, suvaitsemaan työyhteisön ja asiakkaiden moninaisuutta sekä ehkäisemään syrjintää.

Opastamme voidaan käyttää myös koulutusmateriaalina ja tulostaa vaikkapa uuden työntekijän perehdytyskansioon. Toivomme, että työmme tilaaja ottaa tekemämme oppaan aktiiviseen käyttöön kautta maan. Itse olemme tyytyväisiä lopputulokseen, ja koemme sen olevan meidän näköisemme. Tärkeä arvo oman jaksamisemme kannalta kautta prosessin olikin, että täydellisyyttä ei lähdetä tavoittelemaan. Tietylainen rentous, huumori, joustavuus ja toistemme tukeminen onnistuttiin säilyttämään koko prosessin ajan, vaikka opinnäytetyön tekeminen olikin iso ja työläs prosessi ja kahdella ihmisellä on aina vähän erilaiset toimintatavat. Yksin tekemällä olisimme jääneet vaille opettavaista kokemusta parityönä tehdystä laajasta projektista, ja sosiaalialalla monet työt tehdään juuri työparin kanssa. Opinnäytetyöprosessista saimme monia arvokkaita oppeja tulevaan työelämään; tiedollisia, taidollisia, projektinhallinnallisia, kehittämistyöhön liittyviä - mutta myös vuorovaikutus- ja tiimityötaidot karttuivat, ja ne jos mitkä ovat äärimmäisen tärkeitä taitoja sosionomin työssä. Hyvinvointialalla on myös keskeisen tärkeää pitää huolta omasta hyvinvoinnistaan ja rajata tekemisen määrää.

Lähteet

Painetut

- Airaksinen, T., Vilkka, H. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.
- Alitorppa-Niitamo, A., Fågel, S., Säävälä, M. 2013. Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto.
- Anis, M. 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Helsinki: Väestöliitto.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15 painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Houni, P., Turpeinen, I. & Vuolasto, J. 2020. Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus TAIKE.
- Jussila, R., Ojanen, E., Tuominen, T. 2006. Tieto kirjaksi. Saarijärvi: Kansanvalistusseura
- Karjalainen, A. (Toim.) 2019. Luovan toiminnan työtavat- Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kiesiläinen, L. 1998. Vuorovaikutusvastuu. Ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisössä. 2. painos. Tallinna: Kirjapaino Pakett.
- Korhonen, A. 2005. Erityshuoltojärjestöjen liitto EIJ ry. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa - kohti tilaa ja kokemuksia. Helsingin yliopisto valtiotieteellinen tiedekunta Sosiaalitieteiden laitos. Tampere: Juvenes print.
- Laine, P. 2012. Luovuutta työhön. Taidelähtöiset menetelmät työhyvinvoinnin ja työohjauksen välineinä.
- Lieppinen, M. 2011. Eheyttävä taideterapia - healin art therapy. Taideterapian oppikirja. Tampere: Mediapinta.
- Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus: Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita prima Oy.
- Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä: Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Pajulahti, M. 2022. Maahanmuuttajaperheet lapsiperhepalveluissa: lisääntyneen monikulttuurisuuden vaikutukset työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin. Viitattu 25.4.2023. Pro gradu: Jyväskylän yliopisto.

Näkki, P., Sayed, T. 2015. Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Ojasalo, K., Moilanen, T., Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät: uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro.

Raatikainen, E., Rahikka, A., Saarnio, T. & Vepsä, P. 2019. Ammattina sosionomi. 3.Painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Saarholm, J., Turkka, H. 2023. Lasten ja nuorten rikokset. Opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteiden katkaisuun. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sarvela, K., Auvinen, E. 2022. Yhteinen kieli - traumatietaisuutta ihmisten kohtaamiseen. Helsinki: Basam books.

Sederholm H., Ruohonen E., Blomqvist-Suomivuori L. 2001. Parantava taide. Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille. Raamattutalo Oy.

Toikko, T., Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Tulensalo,H., Kalliomeri,R., & Laimio, J. 2021. Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Suomen Uusiokuori OY. Pelastakaa lapset ry.

Uusikylä, K. 2012. Luovuus kuuluu kaikille. Juva: PS-kustannus.

Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. Painos. Helsinki: WSOY.

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5.painos. Jyväskylä: PS-kustannus

Sähköiset

Aivoliitto 2023. Kuvat arjen tukena. Viitattu 10.4.2023. <https://www.aivoliitto.fi/kommuni-kaatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/vinkkeja-arkeen/kuvat/#82c4cf9a>

Arene 2023. Viitattu 7.10.2023. [Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset päivitetään - Arene](#)

Cuypers, K., Krokstad, S., Holmen, T. L., Knudtsen, M. S., Bygren, L. O. & Holmen, J. 2012. Patterns of receptive and creative cultural activities and their association with perceived health, anxiety, depression, and satisfaction with life among adults: the hunt study, Norway. PubMed. Viitattu 17.4.2023. [Patterns of receptive and creative cultural activities and their association with perceived health, anxiety, depression and satisfaction with life among adults: the HUNT study, Norway - PubMed \(nih.gov\)](#)

Erytishuoltajärjestöjen liitto EHJÄ ry. 2023. Ammatillinen tukihenkilötoiminta. Viitattu 21.2.2023. <https://www.ehja.fi/palvelut>

Fancourt, D. & Finn, S. 2019. Health Evidence Network synthesis report 67. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review, World health Organization 2019. Viitattu 16.2.2023 <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

- Gordon-Nesbitt. 2015. Exploring the Longitudinal Relationship Between Arts Engagement and Health. Viitattu 11.5.2023. [ArtsEngagementandHealth.pdf \(artsforhealth.org\)](#)
- Huhtinen-Hildén L., & Isola A-M. 2019. Luova ryhmätoiminta lisää hyvinvointia. Viitattu 29.4.2023. [Luova ryhmätoiminta lisää hyvinvointia \(julkari.fi\)](#)
- Huhtinen-Hilden L., & Isola A-M., 2019. Cogent social sciences 5: 1606974. Reconstructing life narratives through creativity in social work. Viitattu 9.5.2023. [Reconstructing life narratives through creativity in social work \(tandfonline.com\)](#)
- Honkala, N. 2018. Näkökulmia taiteen ja kulttuurin tutkituista vaikutuksista. Viitattu 23.3.2023. [Näkökulmia taiteen ja kulttuurin tutkituista vaikutuksista - Sitra](#)
- Isola, A-M., 2022. Osallisuuden kokemukset kulttuurihyvinvointityön tavoitteena. Viitattu 17.4.2023. [Osallisuuden kokemukset kulttuurihyvinvointityön tavoitteena - Taidetutka](#)
- Kaattari, M. & Suksi, I. 2019. (Toim.) Kulttuuri ja taide hyvinvoinnin edistäjinä sosiaali- ja terveydenhuollossa, työelämässä ja koulutuksessa. Terveystä ja hyvinvointia edistävän taide- ja kulttuuritoiminnan yhteistyöryhmän raportti ja jatkotoimenpide-ehdotukset. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 24.4.2023. [Kulttuuri ja taide hyvinvoinnin edistäjinä sosiaali- ja terveydenhuollossa, työelämässä ja koulutuksessa \(valtioneuvosto.fi\)](#)
- Koivisto, Isola & Lyytikäinen. 2018. Osallisuus kuuluu kaikille. Innokylän innovaatiokatsaus. Viitattu 22.4.2023. [THL Word Template \(julkari.fi\)](#)
- Korhonen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät. TAIKA 2008-2013. Viitattu 16.2.2023. <https://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/taidelahtoiset-menetelmat/>
- Laitinen, L. 2017. Näkökulmia taiteen ja kulttuurin sosiaalisen hyvinvoinnin vaikutuksista. Viitattu 23.3.2023. [Näkökulmia taiteen ja kulttuurin sosiaalisen hyvinvoinnin vaikutuksista - Sitra](#)
- Lastensuojelulaki 417/2007. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 30.5.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2007/20070417>
- Lehikoinen, K. & Vanhanen, E. 2017. Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Helsinki: Taideyliopisto Teatterikorkeakoulu. Viitattu 23.3.2023. https://taju.uniarts.fi/bitstream/handle/10024/7104/Kokos_1_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Mieli ry. 2022. Vuorovaikutustaitoja voi oppia. Viitattu 9.5.2023. [Vuorovaikutustaitoja voi oppia - MIELI ry](#)
- Mieli ry. 2023. MIELI ry on huolissaan hallitusohjelman mielenterveysvaikutuksista. Viitattu 30.10.2023. [Hallitusohjelman mielenterveysvaikutukset huoli MIELI ry:ssä - MIELI ry](#)
- Päihdelinkki.fi. 2017. Toiminnalliset ja luovat menetelmät. Viitattu 30.5.2023. [Toiminnalliset ja luovat menetelmät | Päihdelinkki.fi \(paihdelinkki.fi\)](#)
- Peda 2023. Kolmas sektori. Syvällisempää tietoa. Viitattu 13.4.2023. [Kolmas sektori - syvällisempää tietoa \(peda.net\)](#)
- Siivonen, K., Kotilainen, S., Suoninen, A. 2011. Iloa ja voimaa elämään. Nuorten taiteen tekemisen merkitykset Myrsky-hankkeessa. Viitattu 17.4.2023. [myrsky2011.pdf \(nuorisotutkimus-seura.fi\)](#)

Sitra 2022. Asiakkaiden osallistuminen ja osallisuus. Viitattu 6.9.2023.

https://www.sitra.fi/app/uploads/2022/09/marko_nousiainen_asiakkaiden-osallistuminen.pdf

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2014. Viitattu 30.5.2023.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysministeriö, STM. 2023. Lastensuojelu. Viitattu 31.3.2023. [Lastensuojelu - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](#)

Sovellataidetta 2023. Taide ja lapset. Viitattu 13.4.2023. <https://www.sovellataidetta.fi/lasten-taide/> (Sivusto on poistunut)

Taideyliopisto 2022. Viitattu 13.10.2023.

[Musiikki auttaa käsittelemään torjuttuja tunteita | Taideyliopisto \(uniarts.fi\)](#)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2022b. Luovat menetelmät vahvistavat osallisuutta. Viitattu 29.4.2023. [Luovat menetelmät vahvistavat osallisuutta - THL](#)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2022. Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät. Viitattu 29.4.2023. [Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät - THL](#)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2023 c. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Viitattu 29.4.2023. [Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet - THL](#)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2023a. Asukas ja asiakas osallisuus. Viitattu 29.4.2023. [Asukas- ja asiakasosallisuus - THL](#)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2021. Lapset, nuoret ja perheet. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Viitattu 31.3.2023. [Kulttuurisensitiivinen työote - THL](#)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2022a. Tukihenkilöt ja -perheet. Viitattu 22.4.2023. [Tukihenkilöt ja -perheet - THL](#)

Tieteen termipankki 2017. Interaction. Viitattu 3.3.2023. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Clean_Energy_Research:interaction

Tietoa TAIKA-hankkeista. 2008-2013. Viitattu 30.5.2023. [Lorem ipsum \(helsinki.fi\)](#)

Tietosuojavaltuutetun toimisto 2023. Viitattu 7.10.2023. www.tietosuoja.fi

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Viitattu 5.11.2023. [Ohjeet ja aineistot | Tutkimuseettinen neuvottelukunta \(tenk.fi\)](#)

Unicef 2023. Mitä laki sanoo lapsen osallisuudesta? Viitattu 6.9.2023. [Mitä laki sanoo lapsen osallisuudesta? | UNICEF \(lapsiystavallinenkunta.fi\)](#)

Vilkman, S. 2023. Hevimusiikki voi tutkitusti parantaa mieltä ja nyt se on valittu myös mielen-terveysteamaksi: “Yhdessä diggailu purkaa aggressioita. Viitattu 15.5.2023. [Hevimusiikki voi tutkitusti parantaa mieltä ja nyt se on valittu myös mielen-terveysteamaksi: “Yhdessä diggailu purkaa aggressioita” \(yle.fi\)](#)

Liitteet

Liite 1: Ensimmäisen liitteen otsikko	40
Liite 2: Toisen liitteen otsikko	51

Liite 1: Ensimmäisen liitteen otsikko

Taidelähtöisten menetelmien opas tukihenkilötyöhön

TULLAAN TUTUIKSI-KORTIT

TAVOITTEET Apuna asiakkaan ja tukihenkilön väliseen tutustumiseen. Erinnainen jäsenkortti!

MENETELMÄN KUVAUS Tulomme tutuksi-korttien avulla tukihenkilö ja asiakas voivat tutustua toisiinsa hauskalla tavalla. Kortit auttavat keskustelun sujumisesta ja tekevät tutustumisesta ei-haastattelumaisista. Erilaisia korttimalleja on olemassa runsaasti ja osassa korttimalleissa on kysymyksiä varten olevat valmiit vastausvaihtoehdot jotka soveltuvat hienostiin juussa asiakasta jännittävää ja sanat ovat hukassa.

VALINNEET Tulotin, laminointikone halutessasi. Kortteja voi tulostaa käyttäen vapaasti alla luetusta linkeistä.

<https://ghmarokki.fi/wp-content/uploads/2020/07/tulomme-tutuksi-kortit-2021.pdf>
<https://www.viermaailt.fi/wp-content/uploads/2020/08/tullaan-tutuksi-peli.pdf>
<https://www.viermaailt.fi/wp-content/uploads/2022/02/tulomme-tutuksi-kortit-lausu.pdf>
<https://www.viermaailt.fi/wp-content/uploads/2022/02/tulomme-aihe-tutustumiskortit.pdf>
<https://www.viermaailt.fi/wp-content/uploads/2021/03/kerro-tuostasi.pdf>
<https://www.viermaailt.fi/wp-content/uploads/2021/03/mista-haaveilet.pdf>
<https://www.viermaailt.fi/wp-content/uploads/2020/01/tullaan-tutuksi.pdf>

5

VAHVUUSKORTIT

TAVOITTEET Helpottaa vahvuuksien tunnistamista, niiden keskustelamista ja myönteisen itsetuntemuksen lisäämistä.

MENETELMÄN KUVAUS Onko asiakkaalla heikko itsetuntemus? Aiheuttaa murrosikä epävarmuuksia ruuallle? Onko katsoa negatiivinen imago? tai liian korkeat vaatimukset lapselle? Karsisiko lapsi neppu-piirteistä ja saa liian paljon kritiikkiä kuuluttamaan? Vahvuuskorttien avulla lapsi tai nuori oppii tunnistamaan omia ainutlaatuisia vahvuuksiaan ja valjastamaan ne voimavaroiksi.

VALINNEET Kortteja saa maksutta tulostettua esimerkiksi näistä linkeistä:

<https://www.viermaailt.fi/wp-content/uploads/2021/04/VAHVUUSKORTIT.pdf>
<https://www.viermaailt.fi/wp-content/uploads/2021/04/VAHVUUSKORTIT.pdf>
<https://www.viermaailt.fi/wp-content/uploads/2021/04/VAHVUUSKORTIT.pdf>

6

VÄRIBINGO

TAVOITTEET: Helppo ja kiva vartiopeli, sopii yhteisen luomisen ja ice breakeriksi tapaamiselle. Edistää iltatuntemusta ja tutustumista asiakkaisiin.

VÄLINEET: Värikköä ja kopio tuesta sivusta. Bingopöytä voit tulostaa lisää täältä: https://www.varinautit.fi/wp-content/uploads/2020/03/varibingo_varinautit.pdf

**Bongaa värejä Värinauttien kanssa!
Jaa bingosi kaikkien kanssa #värinauttienbingo!**

Vinkki! Finenmille lapsille ja nuortoryksissä sopii hyvin bingon sijaan vartiokortit! Myös pillimehän ja piirien omien kerjauksen voi leivittää jännitystä tapaamisella, sillä neulominen lisää stressireaktiota suoraan hermoston tasolla!

7

UNELMAKARTTA

TAVOITTEET: hahmottaa ja jäsentää omia tulevaisuuden haaveita ja uskalluttaa unelmaamaan.

MENETELMAN KUVAUS: Sanonta kuuluu "Ole varovainen sitä mitä toivot, sillä voit saada sen!" Tämä on erittäin innoittava menetelmä omien toiveiden tunnistamisen ja rakkauden sanomisen ne aineen. Tulkintakäsi varaa ison kartongin sekä kusan vanhoja aikakauslehtiä, josta asiakas saa lehdellä vastustamiseksi kuvia ja sanoja, jotka hänelle resonovat. Leikkaat limittää kartongille. Haaveet sanovat olla suosia, kaudaisia ja mahdollittamattomia asioita, mutta myös pieniä lähitulevaisuuden suunnitelmia. Unelmakartta ysi elämään allatuntaan, ja heikeltä alkua usein tekemään pieniä muutoksia ja askeleita kohti unelmaa, kun ne on tällä tavoin konkretisoitu. Asiakas voi viidä unelmakartan vaikka kotiin sen jälkeen, tai säilyttää jossakin yksityisessä paikassa ja pitää vain omia inspiraationa salaisuutenaan.

Unelmakartta on hyvin henkilökohtainen ja sitä ei kannatakaan näyttää harkitsemattomasti aivan kaikille kavereille tai perheenjäsenille, sillä jotkun läheisen väärät sanat voivat sammuttaa inspiraation lakin.

Unelmakartta tunnetaan myös nimellä "Aurinkokartta", eikä menetelmän keksijää tunneta (Maryjo 2000). Silti se on todella käytetty ja rakastettu kuva menetelmä, eikä suinkaan pelkkää huppua.

VÄLINEET: iso kartonki, sakset, liima, aikakauslehtiä

8

SANATAIDE

TAVOITTEET Sanataidekerjätysten ideana on tuottaa iloa ja onnistumista sekä lisätä hyvinvointia kannustamalla lasta tai nuorta pakemaan omia kokemusiaan sanoiksi. Sanataiteessa havainnoidaan sekä tutkitaan maailmaa, keksitään ja hyödynnetään menipuoliteesti monenlaisia ilmaiseksuvia sekä leikitään ajatuksilla ja tärinoilla. Sanataiteen tavoitteena on rikastuttaa mielikuvitusta ja rohkaista käyttämään erilaisia tavojia, jolla ilmaista itseään. Sanataide kehittää empatiakykyä lisäksi itsearvostusta ja vuorovaikutustaitoja.

MENETELMAN KUVAUS Sanataide on menetelmänä menipuolinen ja sen yhdistelmämuodollisuudet ovat rajattomat. Sanataide soveltuu kaksiosaisella lapsella ja nuorella, eikä sen toteuttamiseen tarvita minkäänlaisia erikoismateriaaleja. Sanataidelta voi esimerkiksi olla kirjoittaminen, lukeminen, tärinöiden kertominen tai ihan vain kuunteleminen. Sanataide voi olla äänestä tai äänentä. Sanataiteessa leikitään ajatuksilla ja tärinoilla sekä havainnoidaan ja tutkitaan maailmaa. Sanataide edistää ja tukee ihmistä keksimään uusia ja erilaisia keinoja ilmaista itseään.

VALINNEET https://www.vierimaid.fi/wp-content/uploads/2020/03/sanataide_tekniikka_ZCC288_288.pdf
https://kukuluksa.fi/wp-content/uploads/2019/12/sanajoulu_valmistus2020.pdf
<https://kukuluksa.fi/sanataide/>
<https://kukuluksa.fi/sanataide/ta-miksi-ja-miten/>

VOIMAUTTAVAT SANAT

TAVOITTEET Ihahuttaa itselle tarkkaa heideltä tai edistää jätelin osittuulle tarkkaa ihmisuudella. Tämä on mainio tapa lähestyä tusta myös silloin kun kommunikointissa on katkes, joka on giusta erityisesti muutokassa ja vanhemman avulla tai kavereussuhteissa.

MENETELMAN KUVAUS Anna ei ole helppoa kertoa tuisille miten rakes ja tarkka hän on. Anna läheisellesi jokin kaunis palaute ja lähetessasi parustele, miksi annat juuri kyseisen palautteen hänelle. Voit käyttää joka kortteja jussa on valmiita voimauttavia sanoja tai tehdä ne itse.

VALINNEET <https://kukuluksa.edublogi.org/files/2021/02/Voimauttavat-sanat-kortit-2.pdf>
<https://kukuluksa.edublogi.org/files/2021/02/Voimauttavat-sanat-kortit-1.pdf>

TEMPERAMENTTITOTEEMI

TAVOITTEET: tunnustaa ja ymmärtää omia ja muiden temperamenttipiirteitä ja erilaisuutta. Ymmärtää, miten erilaiset persoonat fyysistyvät toisiinsa, eikä mikään temperamenttipiiri ole huonompi kuin toinen.

MENETELMAN KUVAAUS: Temperamentti koostuu erilaisista piirteistä, jolla ovat omat ominaisuutensa. Monet niistä kuitenkin väistävät tai vahvistavat toisiaan osana kasvuun, aivojen kehitykseen, kasvatukseen ja ympäristön vaikutuksesta. Toteutettavana eläinparit kuvaavat yhden temperamenttipiirteen eri puolia: tunteellinen elefantti - kylmäpäinen kiska, aurinkoinen albatrossi - yllämaan lepako, ujo sili - seurallinen kora, sepeähuva kamelkautti - tavallinen uskaliainen majava, sababka karppe - verkkinen kala, sinikas muurahainen - sotakuono sammakko ja aistiva kissa - vilka kala. Tarkkana on arvioida, sopia eläimen kanssa itsään vai ei. Useimmiten eläinten jaksota loppuu 4-5 itseen sopiva piirreillä. Nämä piirteet värityltään, leikataan ja limetään ikkunaan toteutuspaikaksi.

VALINEET: materiaalit voi tulostaa <https://minil.fi/materiaalit-ja-koulutus/materiaalit/temperamenttitoteemi-tulostaa-koulutusille/>

MILLAINEN SINÄ OLET?
MILLAINEN ON SININ TOTEEMISI?

JOS OLISIN SATUHAHMO...

TAVOITTEET: Kuullaksi ja nähdäksi tuleminen, omaelämäkerralliseen työkäsittely, menestykselliseen ja pitkäkestävään projektiin, reflektointiin harjoittelu ja itsearvioinnin lausuminen

MENETELMAN KUVAAUS: Kirjallistettava, jossa vastataan kysymykseen "Millainen olen, jos olisin satuhahmo?" Tämä menetelmä on syntynyt eräassa opiskelijavastauksen hankkeessa (Levo, M. 2000), ja se on hyvä valinta sille, kun tutkijalla ei ole aivoista ja pidempikestävää projektia osakkaan kanssa. Satuhahmon luominen on samalla tulostamista omaan itseensä. Toinen voi rakentaa rauhassa, ja toinen muudessa kerralla. Toinen helpottaa kuulluksi ja nähdäksi tuleamista sekä toisinaan käsitellyn esimerkiksi asiakkailla oraista asiasta. Menetelmää voidaan jatkaa visuaalisella toinnon satuhahmosta nuke. Nuke voi toimella esia piirtämällä se paperille. Jos unelmat ovat riittämättömät, toinen voi tuottaa vaikkapa vanhaa nuketta tai pehmoleluja, tai osalla karkinista. Kuulla työkäsittely ja oman satuhahmon muuttaminen hiljalleen ja edesauttaa asiakkaan arvostusta ja keskustelua tukienkilon kanssa samanaikaisesti.

Alkuperäisessä hankkeessa satuhahmot ja -nuket tehtiin ryhmätyöskentelyä ja niistä keskusteltiin yhdessä, ja lopuksi järjestettiin näyttely. Tässä oppaassa on kehitetty yksin menetelmä yksityöskentelyyn.

VALINEET: Kirjallisuus, käsityötarvikkeita, tarvitussa vanha nukke tai pehmolelu

PIIRTÄMISEEN EI TARVITA YHTEISTÄ KIELTÄ

TAVOITTEET: Kriisin tai stressin purkamiseen, kommunikointi esimerkiksi suoran keskustelun kanssa, paasta yhteyden suomen puhuvuttoman tai kieliväestönä asuutensa kanssa. Piirtäminen kielillä voi kielillä kielittämisen aiheita, eikä siinä tarvita yhteistä kieltä. Piirtäminen on myös hyvä keino rauhoittaa lapsia väkivallasta.

MENETELMAN KUVAAUS: Lapsot voivat piirtää kielillä heille vaikeita aiheita. Kannattaa tarttua lapsia ja silä, millaista kuvaa he tuottavat. Jos näyttää siltä, että kuvissa on selvästi aiheita, joihin voinat keskustelun lapsen ja perheen kanssa, olisi hyvä varata siihen erillinen aika. Yleensä näissä tilanteissa lapsen piirtämät kuvat ovat värikkäitä, ihmiset piirretyään karuina ja ihmiset ovat usein, selkeä, kookkaat tai kolarit jms. Piirtäminen voi olla vapautta tai ajatusten, jolloin pyydetään piirtämään esimerkiksi oma pöytä, koti tms. (Eero ja Turvalahti liitti 2023)

VALINNEET: Erilaisia kyniä, paperia

MUSIIKIN VOIMA

TAVOITTEET: tunnelaisten kehittämiseen, tunteiden säätely musiikin avulla, kielen oppimisen edistäminen

MENETELMAN KUVAAUS: On tutkittu, että musiikki stimuloi muistikäyttöä, jonka tahtavana on tunneaktioiden muistaminen ja prosessointi. Myös musiikki ja kielen oppiminen toimivat samalla alueella aivoissa, ja on tehty tutkimuksia, joiden mukaan musiikin kuuntelu tai soittaminen edistävät uuden kielen oppimista kaiken ikäisillä.

Musiikin positiivisia vaikutuksia voi soveltaa tukihenkilötyöskentelyssä monin eri tavoin. Vai esimerkiksi:

- Määrittää musiikin tahdissa intuitiivisesti, mikä muoto tämä rytmi on? Miten vori tämä melodia voisi olla? Entä mikä tunne herää tästä kappaleesta, ja miten sen maalaisi paperille? Katso seuraavilta sivuilta myös TUNNEMAALAUUS ja TUNNEKUVAKERTIA.
- Voi laittaa mieluisia musiikkia ja lausua, antaa kukaan liikkua vapaasti arvioimatta liikkeitä yhtään, vaan liikkua juuri niin kuin aikakalle tuntuu. Tämä voatii ihmisen heittäytymistä, eli ei sovelle arvon kaikille, mutta on hyvin vapauttavaa kun siihen uskoittaa lahtea.
- Aistokas voi valita eri lauseja ja kertoa mitä muistaja mikään kappale herättää. Huom! Musiikki voi myös huoda pintoaan traumaaja, joten tukihenkilön tulee olla valppaana. Tukihenkilö ei useinkaan ole terapian ammattilainen, joten on hyvä muistaa jättää terapianit terapeutteille.
- Musiikin voimakkaan tunnehtojen vuoksi sessio kannattaa ainoa lopettaa asiakkaille mieluisen ja hyvää mieltä nostattavaan musiikkikappaleeseen.

14

TUNNEMAALAU

TAVOITTEET Lajaa värin avulla erilaisia tunteita ja uusia näkökulmia asioihin, jotka koskettavat omaa elämää. Tarkoituksena ei ole saada aikaan visuaalisesti kauniita leppäpuluksia vaan tarkoituksena on reflektoida koko prosessin ajattelun tunteita ja ajatuksia. On hyvä kuitenkin muistaa, että maalausten tulostinta voi tehdä vain itse maalaussessa tekijä.

MEMETELMAN KUVAAUS Työn lähtökohdalla on, että osittain annettu ohjeistus mitään tiettyä tunteita tai asioita. Maalaamisen voidaan tehdä sormilla tai jalgalla, potsuilla pöydällä tai jopa kädessä hoidettaen. Maalauksessa tehdessä kaikkien värien käyttäminen on sallittua, mutta suosittu on käyttää vain muutamaa väriä. Kun työ on saatu valmiiksi, niin painavista leikataan ihmisistä, jotka on kalliina noin 10 cm mittainen. Ohjeja kyllätyä painavista leikataan maalaussessa pailla ja samalla käy työssä käytetyt kaikki värit läpi. Väriä tuloksissa käydään painavista asioistaan kanssa siitä tunteita ja ajatuksia kuin väri kassassa kerätään.

VALINEET Vain muutama väriä vesivärejä, paperia, kartonkia, potsuja siveltimiä, sokset ja vesikippo. Ohjeet voi tulostaa https://paperkit.net/sites/paperkit.net/files/materials/idea/tunnemaalaus_16092018.pdf

Tunnemaalaus sopii kaikentyyppisillä, eikä se myöskään vaadi aiempaa kokemusta tai taiteellista lahjakkuutta.

MITÄ OIKEASTI TARVITSEN

TAVOITTEET Omaa tunteiden tunnistamista sekä antaa ulkopuolelta tulleiden vaikutusten ja painosten vaikutus. Haluuttaa omaa elämäänsä sekä vahvistaa itsensä tunnetusta.

MEMETELMAN KUVAAUS Työssä paperi sivulla lähtien painetaan ja maalataan tielle, puolelta sivusta josta ei tarvitse elämässä ja tielle, puolelta sivusta josta ei tarvitse elämässä. Työn aikana värien voidaan yhdistää tarkasti työtä ja aikaa loppuun mennessä.

Maalauksella on voittoa kaikkienkäsillä lapilla ja nurilla, mutta erityisesti nalle, nurilla, jolla on kaunistaa elämäänsä kanssa tai jotka kaikkien konseptien tulleita itselleen taiteellista painetta.

VALINEET Paperia, maali, siveltimet ja vettä.

SAVEN SALATSUUKSIA

TAVOITTEET voimaantumisen, persoonityön edesauttaa yhteyden löytymistä

MEMETELMAN KUVAUS On monia vaihtoehtoja, mitä savesta voi muualla tutkiaopinella. Ehdotuksena kirjamme onkaspatsasta tai jotakin muuta voimautusta. Yhteensä samaa käsittämistä työssäni on ollut kaikissa vapuun ja keuhkotulehduksella. Yhteensä samaa käsittämistä työssäni on ollut kaikissa vapuun ja keuhkotulehduksella. Yhteensä samaa käsittämistä työssäni on ollut kaikissa vapuun ja keuhkotulehduksella. Yhteensä samaa käsittämistä työssäni on ollut kaikissa vapuun ja keuhkotulehduksella.

VALINNEET savesta tai muusta massasta, muuallatunhua

18

KUKA OLEN?-TEHTÄVÄ

TAVOITTEET Itäkartemuksen luomiseen, omien vahvuuksien tunnistamiseen

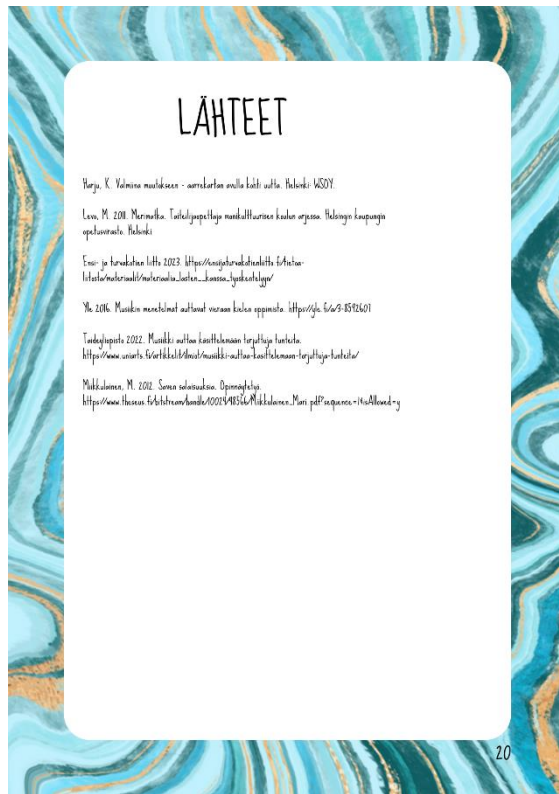
MEMETELMAN KUVAUS Asiasta poistetaan piirtämään pahviin sydän, käsi ja jalka. Käden ja jalan voi myös piirtää oman käden ja jalkapahvin asteen mukaisesti. Käsi : jalka ja sydän maalataan, värityksellä tai koristeillaan omien mieltymysten mukaisesti. Kun asiat on saanut kädessä, jalan ja sydämen valmiiksi, niin pyydyä hirtteä kirjottamaan niiden seuraavat asiat.

KÄSI: Kerro kuka ja millainen minä olen.
JALKA: Mitä asioita olen kiinnostunut ja mitä ovat ne asiat ja tekemiset joiden minä innostun.
SYDÄN: Kerro mitä ovat seurat ja harrastukset.

Tuuletusta tehdään osuilla kulluilla jota voidaan yhdessä tutkia kädessä karkastella.
 (Mielikarttojen Keskustelu 2023)

VALINNEET: Karkastus, värit, väritykset tai maalit sekä muuta muuallatunhua karkastella.

19

Liite 2:

Palautekysely ja saateviesti

VS: Taidelähtöisten menetelmien opas ja palautekysely

Hei [REDACTED]

Lähetämme tässä nyt sovitusti teille laatimamme oppaan.

Oppaan voi lähettää arvioitavaksi Ehjä ry:n tukihenkilöille tämän saateuilin kera. Palauteena toivomme vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

INNOSTAAKO TÄMÄ OPAS KOKEILEMAAN TYÖSSÄSI EDES JOTAKIN OPPAAN
TAIDELÄHTÖISTÄ MENETELMÄÄ?

JOS VASTASIT KYLLÄ, NIIN PERUSTELE MIKSI.
JOS VASTASIT EI, NIIN PERUSTELE MIKSI.

Voit myös kertoa vastauksessasi, mikä menetelmä vaikutti kiinnostavimmalta, ja/tai antaa muuta vapaata palautetta. **Toivomme vastauksia heinäkuun 2023 loppuun mennessä** joko nimettömästi Viivin kautta tai suoraan jutta.kononen@student.laurea.fi tai diana.seppala@student.laurea.fi .

Paljon kiitoksia yhteistyöstä!

Aurinkoisin terveisin
sosionomiopiskelijat
Diana Seppälä ja Jutta Könönen